Bergensposten.

NR.3 desember 2006 9. ÅRGANG

Bergensposten er en publikasjon som har vært utgitt av Statsarkivet i Bergen siden 1998. Dette er det 14. i rekken.

Ansvarlig redaktør:	Yngve Nedrebø
Ansvarlig for layout og utforming:	Tom Myrvold
Trykk:	Statsarkivet i Bergen
Opplag:	ca. 1000

ISSN 1501-4436

Omslagsbilde:
Lillian Koehler

Bergensposten.

Innhold

Frå redaktøren 2

Bjørn Davidsen: Drapet i Aurevåg 1814 3

Advokat Edmund A. Bolstad, Bergen:
Vassdragsrett: Sameige i vassdrag etter jordskifte? 11

Christopher John Harris: Fyrarkiv er kystkultur. 24

Marianne Herfindal Johannessen:
Leiermålssaker i Bergens stift 1660-1669 Del II: Sogn og Fjordane 33

Bergensposten 3/2006

Årets julenummer av Bergensposten er herved servert! Vi mener menyen er variert, og håper leserne hos oss skal kunne finne både nyttig informasjon og litt underholdning.

Redaktør Bjørn Davidsen har blåst støvet av drapssaken som i 1816 ledet fram til den siste henrettelsen i Sunnfjord. Advokat Edmund Bolstad har spesialisert seg på saker som gjelder fordeling av rettigheter i vassdrag, og presenterer problemstillingene og grunnlaget for sine synspunkter i en artikkel her. Førstearkivar Christopher Harris har arbeidet med de fyrarkivene som etter hvert er havnet i Statsarkivet i Bergen. Han presenterer materialet samtidig som han forteller om de møysommelige prosessene for å få hentet inn de delene av materialet som er bevart. Arkivar Marianne Herfindal Johannessen fortsetter presentasjonen av stoffet fra bispearkivet om leiermålssaker fra 1660-årene, i dette nummeret med det bevarte materialet fra Sogn. Vi takker bidragsyterne!

Bergensposten blir trykt på papir i rundt 1000 eksemplarer av hver utgave, og vi legger samtidig bladet ut på internett. Vi har det siste året med stor glede, og en smule overraskelse, sett at etterspørselen etter nettutgavene har vært stor, og den er økende. I snitt registrerer vi nå nesten 200 nedlastinger av et av numrene av Bergensposten hver dag! Det betyr mellom 60 og 70 000 nedlastede utgaver i løpet av ett år! Vi nytter anledningen til å takke leserne for den interessen de viser oss!

Vi planlegger også i 2007 tre utgaver, og regner med at den første vil foreligge i forkant av sommerferien. Stoff mottas med takk!

Bergensposten 3/2006 er årets julekort fra Statsarkivet i Bergen, og vi sender det ut med ønsker om en God Jul og et Godt Nytt År til alle.

Yngve Nedrebø

Bjørn Davidsen:
Drapet i Aurevåg 1814

Johan Frederik Tuchsen ble født i Bergen 1723. Han var sønn av en lübecker med samme navn som var skipsfører og seinere kjøpmann. Moren het Barbara Hansdatter Schnell. Etter presteutdannelsen kom han tilbake til Bergen i 1746 og ble ansatt hos stiftsprosten. I 1748 ble han personellkapellan hos soknepresten i Herøy på Sunnmøre. Derfra dro han i juni 1753 for å virke som residerende kapellan i Holmedal. Da dette kallet ble delt 1. august 1755, ble han sokneprest i Ytre Holmedal. I 1769 fikk han slag på skjærtorsdag mens han stod på prekestolen i Holmedal. Dette slaget gjorde ham udyktig til å forette sitt embete, som resten av hans levetid ble bestyrt av en vikar. J. F. Tuchsen døde 16. februar 1776. Han var 1749 blitt gift med kjøpmannsdatteren Anne Lampe. De fikk to barn sammen: Anne Karine (1751) og Barbra Susanne (den seinere omtalte "svigermoren"). Første kona døde i Holmedal i 1757. Året etter ble Tuchsen gift med prestedatteren Anna Nicolaja Hiorth. De fikk sju barn sammen, det siste i 1768.

Svigermor'en, Svigermo'oren ...

Ja, slik synges det i en bergensk vise. Og vi tror vi har Simon Christophersen Aurevåg med oss fra graven på Holmedal kirkegård i det samme refrenget. For det var nettopp hans egen svigermor som regiserte drapet på ham natten mellom 17. og 18. september 1814.

Mens Norge fortsatt var i 17. mai-rus med påfølgende konflikt med Sverige, den som endte i Mosse-konvensjonen 14. august 1814, gikk den gamle prestedatter Barbra Susanne Tuchsen rundt på husmannsplassen Aurevåg under gården Hellevik i Fjaler og ønsket livet av sin svigersønn, han Simon. Og hun klarte det til slutt, nesten uten at Mosse-konvensjon-forhandler og fra 1815 stiftamtmann i Bergens stift, W.F.K. Christie, fikk vite om det, enn si grunnlovens "far", Christian Magnus Falsen, som fra 1814 var amtmann i Nordre Bergenhus amt.

Men noen ville det annerledes.

Et liv i armod?

Barbra Susanne var trolig født i Herøy på Sunnmøre eller i Fjaler tidlig på 1750-tallet; enten like før eller like etter at faren tok over som kapellan i Holmedal prestegjeld. Hun mistet som kjent moren i ung alder. Etter at hennes far ble sokneprest i det nyopprettede Ytre Holmedal prestegjeld, bodde de på prestegarden Bjerga, like ved kirkestedet Dale.

Men det var nok ikke store slanten hun fikk i medgift da hun i 1775 inngikk ekteskap med Clemet Jakobsen fra

Berge og de hensatte seg på husmannsplassen Aurevåg vest ved Hellevika. Og noen særlig arv etter faren ble det nok heller ikke i 1776 da han "fór or heimen" etter lang tid sykdom.

Det er ikke mange kildene som fins om Barbra Susannes liv de første årene etter at hun forlot heimen. Men de få som finnes, forteller en dyster historie:

Som seg hør og bør ei nygift ungjente, fødte hun barn regelmessig. I tur og orden kom Janiche (1776), Johannes (1778), David (1781) og Jacob (1783).

Men så skjedde det noe. I følge kirkeboka kastet presten jord på samtlige av disse barna i Holmedal 30. oktober 1783! Årsaken til dødsfallene er ukjent, men vi vet fra andre kilder at det kan ha vært kopper eller noe så "uskyldig" som influensa som lå bak. Slike sykdommer slo særlig sterkt til blant fattigfolk.

Vi må anta at tapet av alle ungene var en stor tragedie for det fortsatt unge husmannsparet. Men de startet på ny frisk. I 1784 kom en ny Janiche, deretter Anne Karine (1787), en ny Johannes, den seinere drapsmann (ca. 1788) og Carina (1794).

Men går vi fram til folketellingen i 1801, sitter de tilbake med kun to barn av den opprinnelig store barneflokken; Janiche (17) og Johannes (13). Det var ikke mye å trygge alderdommen med, dog likevel noe.

I 1806 ble Janiche gift med Simon Christophersen fra Myklebust oppe i Vassdalen. Han var "national soldat", må vite, og hadde i hvert fall i 1801 tjent hos stemoren til sin tilkomne svigermor, enkefru Tuchsen på Øen. Var det kanskje der hjertene deres "smeltet sammen" - om det går an å bruke et slikt uttrykk om datidens ekteskapsinngåelser ...?

Men ekteskapet syntes ikke særlig lykkelig. Det skyldtes kanskje mindre forholdet mellom Janiche og Simon, enn forholdet mellom prestedattera Barbra Susanne og hennes svigersønn. For etter at Clemet Jakobsen døde i 1808 hensatte gamla seg til kår. Men hvilket kår? Akkurat dét var trolig stridens tema som endte med drapet i Aurevåg en høstdag i 1814.

Underdanig - til døden

Mens enkefru Barbra ble boende som kårkjerring hos sin datter og svigersønn i Aurevåg, måtte sønnen Johannes i tjeneste hos folk i nabolaget. Og i 1814 tjente han hos Hans Nitter på Lone like østenfor Aurevåg.

Det må ha vært et nært og tett, enn si meget spesielt forhold mellom mor og sønn. For hvilken annen mor ville fått sin sønn til å begå et drap som medførte døden - i beste fall for ham, i verste fall for dem begge to? Og hvilken sønn ville vært sin mor så underdaning at han begikk et drap for hennes skyld - med døden til følge? Jo, Johannes, viste det seg. Han kom, bokstavelig talt, til å ofre livet i sin mors tjeneste. Så kan man undre seg over hvilken mor hun egentlig var for ham. Det gjorde også sorenskriveren, skal vi snart få se.

Krangel om kåret?

Har vi lest protokollene om drapet i Aurevåg rett, handlet det hele altså om prestedatterens kår på husmannsplassen Aurevåg. Hun var åpenbart ikke fornøyd med det hun fikk av sin svigersønn; det var nok under hennes "verdighet". At hun fra før av kom fra trange kår, synes ikke å åpenbare seg i dokumentene.

Det er ikke mye som står i kildene om hennes forhold til svigersønnen, bortsett fra at de kranglet både titt og ofte, at dette var velkjent i bygda og at bakgrunnen var hennes krav om å få det kåret hun hadde betinget seg. Men hva kunne en stakkars husmann by en fordums prestedatter av kår på et bruk som knapt gav til levemåten?

En natt i september 1814

Mens den høygravide kona Janiche tok natt i husmannstova lørdag 17. september 1814, dro kallen Simon på låven og la seg til å sove der. Hvorfor, er det ingen som vet, bortsett fra at kona seinere fortalte at han hadde pleid å gjøre det "siden i sommer".

Akkurat dette visste også mor Barbra, som hadde kammers i huset. Hun kjente sine "papenheimere" - også sin egen sønn.

For denne lørdagskvelden i 1814 var sønnen, Johannes Clemetsen, på veg fra Lone til Aurevåg - i et ærend som skulle bli svært dystert. Han hadde sagt at han skulle en tur til plassen Mekevik, og den samme beskjeden fikk noen han møtte på vegen. Seinere sa han at grunnen til turen, var å hente noen strømper som moren hadde spøta.

Om han bar med seg drapskniven eller fikk den av sin mor, sier kildene intet om. Men skal vi tro det de to seinere opplyste i retten, var det ved dette besøket at gamlemor for andre eller tredje gang instendig ba sin sønn om å ta livet av Simon - og nå ga Johannes endelig etter for kravet. Han hadde jo også selv et dårlig forhold til svogeren; følte seg blant annet baktalt av ham "på bygda". Gamlemor trakk derfor et lettelsens sukk da guttungen strøk på dør; nå skulle gnieren få unngjelde.

I nattens mulm og mørke snek Johannes seg inn på låven der Simon lå i sin dypeste søvn. Hvorfor han hadde lagt seg på låven framfor i sengehalmen hos kona, vet vi altså intet om. Men akkurat der måtte han late livet, med en kniv inn i halsen. En siste hilsen fra sin svoger og svigermor - takken for at Simon hadde skaffet prestedattera barnebarn og ført slekten videre. At høygravide Janiche samtidg ble enke og vesle Cathrine på knapt tre år ble faderløs, streifet kanskje ikke broren og onkelen Johannes i gjerningsøyeblikket. Men kvalene kom rett etter at han hadde begått udåden.

Johannes ble fort klar over at Simon var død og gikk da ned til sin mor. Der la han seg skjelvende i sengebenken. Moren skjønte straks at oppdraget var fullført, men for sikkerhets skyld ba hun om en bekreftelse. Den fikk hun.

Tingstedet Trods, retterstedet i 1816

Grytidlig neste dag la Johannes i veg tilbake til Nitters på Lone. Hvilke tanker om framtida som svirret rundt i den unge manns hode denne natten, kan vi bare fabulere om. Men dette skjedde i en tid da drapsmenn fortsatt ble halshogd i full offentlighet. Det må han ha visst.

Vel tilbake på Lone tidlig søndag morgenen møtte han både tjenestedrengen og tjenestejenta. Til dem fortalte han at han hadde sovet i sengebenken i Aurevåg om natten og følte seg frostig. Derfor ville han inn og legge seg nedpå noen timer. Begge stusset litt over fyrens framtoning, men la i første omgang ikke noe mer i det.

Simon og Janiche

Bryllupet mellom soldaten Simon Christophersen Myklebust og Janiche Clemetsdatter Aurevåg stod 28. desember 1806. Romjuls-bryllup med andre ord. Men det var i grevens tid. For Janiche var fem måneder på vei med deres første barn, så det gjaldt å få unna det formelle i full offentlighet før hun struttet alt for mye.

26. april 1807 måtte de til kirke igjen for å døpe deres førstefødte sønn Anders. Allerede like over sommeren, 2. august, bar det ivei igjen, men nå for å jordfeste Anders. Det var harde kår i trengselsårene 1807-14. Det fikk også sunnfjordingene erfare. Og bedre gikk det ikke med neste barn seinhøstes 1810; han Clemet døde bare én dag gammel.

Men Cathrine som ble båret til dåpen 26. januar 1812 fikk vokse opp, riktignok faderløs fra 1814, og ble gift to ganger og fikk etterslekt.

Da Simon ble drept natten til søndag 18. september 1814, var Janiche nær fødende. 27. september kom Klemet til verden og ble båret til dåpen 29. samme måned, midt oppi all dramatikken den høsten. Hva som seinere skjedde med denne gutten, har vi ikke funnet ut av.

Selvmord?

Kildene er litt uklare om når "øvrigheten" første gang kom til Aurevåg for å besiktige et lik på låven der. Men mye tyder på at det var natt til 20. september lensmann David Christensen

i Dale sokn ankom i følge med i hvert fall Carsten Nilssen Skadahl. Der og da var også Hans Nitter fra Lone.

Men mye tyder på at det i løpet av dagen også må ha ankommet en skrivefør øvrighetsperson. For i tingboken innføres det et avhør 20. september av enken, svigermoren og tjeneren til Simon.

I dette avhøret som må være påbegynt seint om kvelden den 19., sier avdødes kone Janiche ("som var meget svag") at hennes mann ble borte dagen før klokka 8 om morgenen. Hun trodde han var gått i marken for å oppsøke deres hest. Men i dag morges (altså 19.) ble han funnet død på låven. Hun var av den sørgelige overbevisning at han hadde tatt sitt eget liv. Grunnen mente hun var at han hadde hatt en selsom atferd i hele sommer, og langt fra hadde vært ved sin sunne fornufts bruk. Han hadde også ofte av melankoli og i fortvilelse ønsket seg døden, forklarte hun.

Gamlemor Barbra, svigermoren, forklarte seg likt med datteren. Og hun la til at både lørdag kveld og morgenen etter, da avdøde ble borte, røpet han ved sin forunderlig atferd at han ikke var "ved fornuftens bruk".

Tjeneren Christian Christophersen forklarte seg i ett og alt som de foregående.

Enden på visen ble at øvrigheten anså det hele som et selvmord - og sendte forespørsel til amtet om hvordan Simon skulle begraves.

Angiveren

Men ikke alle var overbevist om at Simon hadde begått selvmord. Litt lenger nord, på Andalsvik, satt Simons lillebror Ole. Da han fikk høre om brorens død, satte han himmel og jord i bevegelse. Etter å ha forhørt seg nærmere om saken, stilte han 12. oktober 1814 opp hos sorenskriver Nils Landmark på Tøsse og formodet at hans nylig avdøde bror Simon "skulle ved fremmed voldsom Haand være taget af Dage".

Sorenskriver Landmark handlet raskt. I løpet av kvelden ble samtlige av de Ole Christophersen mente var gavnlige vitner, stevnet til ekstrarett på Tøsse gård allerede neste dag, 13. oktober, kl. 09.00.

Og de fleste møtte, i alle fall de viktigste. Og da sprakk "boblen".

Første vitne var gamlemor Barbra. Og nå hadde angeren tatt henne. Hun avga full tilståelse: Hun visste at det var hennes sønn Johannes som hadde drept Simon på hennes tilskyndelse. Men datteren Janiche visste ikke om verken drapet eller planleggingen av det, sa hun.

Også 26 år gamle Johannes innrømmet sin brøde helt og fullt. Han hadde gitt etter for morens instendige anmodning om å ta svogeren av dage - og hadde gått på låven og stukket en kniv i halsen på den sovende sjel. Nå angret han bittert, for hans samvittighet ville ikke gi ham noen ro, som han sa.

30 år gamle Janiche, nå enke, fortalte at hun hadde to barn med avdøde. Det yngste var født etter farens død, det andre (Cathrine) var henved tre år gammelt. Hun sa at det var moren som fortalte henne om drapet søndag morgen 18. september. Dermed måtte hun innrømme at hun løy i avhøret 20. september, fordi moren hadde sagt at hun skulle si det hun da sa.

Etter at en rekke vitner var avhørt uten at noe mer enn det vi før har skrevet kom fram, sendte Landmark saken over til Amtet neste dag.

De to siktede, derimot, ble sendt i arrest hos lensmann Jens Olsen på Haugland inne i Flekkefjorden.

Det er dessuten verd å merke seg at stiftamtmannen på dette tidspunkt het Johan Randulf Bull. Han fikk seinere befatning med saken, som justitiarius i Høyesterett fra 1815.

Dømt og afsagt

Etter at den byråkratiske kvernen hadde malt en stund med brev att og fram, satte Landmark ny ekstrarett på Tøsse gård 8. februar 1815. Den dagen skjedde det ikke noe særlig, så ny rett ble satt 15. februar samme sted.

Der og da var det heller ikke så mye som ble tilføyet de faktiske forhold. Det eneste retten da syntes interessert i, var hvor drapskniven ble av. Til slutt måtte gamlemor Barbra innrømme at hun hadde tatt den og stukken den ned i jorden slik at ingen skulle finne den igjen, og det på et sted hun ikke husket hvor var.

Etter en pause i rettsforhandlingene ble dom avsagt. Johannes Clemetsen Lohne var håpløst fortapt. Han hadde så avgjort forspilt sitt liv ved denne ugjerningen.

Mer interessant er det å lese dommerens vurdering av gamlemor Barbras rolle oppi det hele:

> *"Barbra Fredriksdatter Ourvog har ej allene engang tilforn men ogsaa nu da den omhandlede Misgjærning skeede med Graad og Bøn overtalet sin Søn Johannes Clemetsen til det paa Simen Ourvog udøvede Drab. Vel kan denne hendis Deeltagelse i Misgjærningen ey gives andet Navn end som Lovens 6 B. 6. 11, udtrykker det, at hun nemlig har tilskyndet Forbryderen til at udøve Drabet, men henseer man til den Stilling hun som Moder stod i til Forbryderen da hun baade efter guddommelige og menneskelige Love hellere var pligtig at leede sin Søn til Afskye for Misgjærninger end til at udøve den, betragter man den Vægt en Moders Bøn og Taarer rimeligen maa have over hendes eget Barn, da den dybe Grad af moralsk Fordærvelse, hvorimod det Moderhjerte maatte være befængt der kunne ville udsætte sin Egen Søn for de Ulykker en saa grov Misgjærning medfører, da fordrer saavel Gjærningens Moralitet som Straffelovens Hensigt en høyere Straf for hendes Forbrydelse end den Lovens 6-6-11 dicterer. Hun vil*

altsaa formeentlig retteligt blive at ansee med Tugthuus-Arbeide for Livstid."

Deretter ble selve dommen lest:

"Thi kjendes eenstemmig for Ret: Johannes Clemetsen Lohne bør bøde Liv for Liv ved at miste sit Hoved. Barbra Fredriksdatter Ourvog bør hensættes til Arbeyde i Bergens Tugthuus sin Livstid. – Saa bør de og een for begge, og begge for een betale alle af Actionen og deres Varetægt og Underholdning lovlig flydende Omkostninger, hvoriblandt til Actor efter hans Regning 17 Rbd. 64 s. N.V. og til Defensor DietPenge og Rejse Udgivter efter hans fremlagt Regning 35 rbd 88 s., da hand derhos forbeholder Rigtig Erstatning for hvad hand maae maatte tilkomme efter af Amtet approberet Regning. - At efterkommes efter Øvrighedens Foranstaltning.

N. Landmark

Harald M. Eicheland Ole J Hauge Colben And. Haugland Colben Østensen Haugland

Alle 4 med paaholdt Pen."

Like fullt trakk saken ut; ankene skulle behandles mens arrestantene fortsatt satt fengslet på Haugland. Men etter hvert kan følgende leses i domsaktene for Sunn- og Nordfjord fogderi:

"Thi blev irettelagt den indstevnte af Bergens Stiftsoverrets Tilforordnede under 25de September 1815 afsagte Dom, ved hvilken er saaledes kjendt for Ret: Arrestanten, Johannes Clemmetsen Lohne, bør bøde Liv for Liv. Arrestantinden, Barbro Friderichsdatter Ourvog, bør indsættes til Arbeide i Bergens Tugt- og Manufakturhuus sin Livstid;

Udi Sagen blev derefter den 31te Januar 1816, af Højesteret saaledes for Ret kjendt og Afsagt:

Stiftsoverrettens Dom bør ved Magt at stande.

Aar 1816 den 20de April blev forestaaende Høyesteretsdom forkyndt for Arestanterne Johannes Clemetsen Lohne og Barbra FriderichsDatter Ourvog i deres Eget paahør i deres arest paa Gaarden Hougland, det bekræfftes herved af os undertegnede som beskikkede Stævne vidner for yttre Holmedals Skiebreede i Kraftt af vores forhen aflagte Eed, under vores Hænder og hostrykte Signeter.

J Olsen
og
N:Ellingsen
Lænsmand
(L.S.)
(L.S.)

Ifølge Kongelig Rescript af 4de Marts 1816 er denne Dom exeqveret paa Barbra Friderichsdatter Ourvog den 26de April 1816 ved at

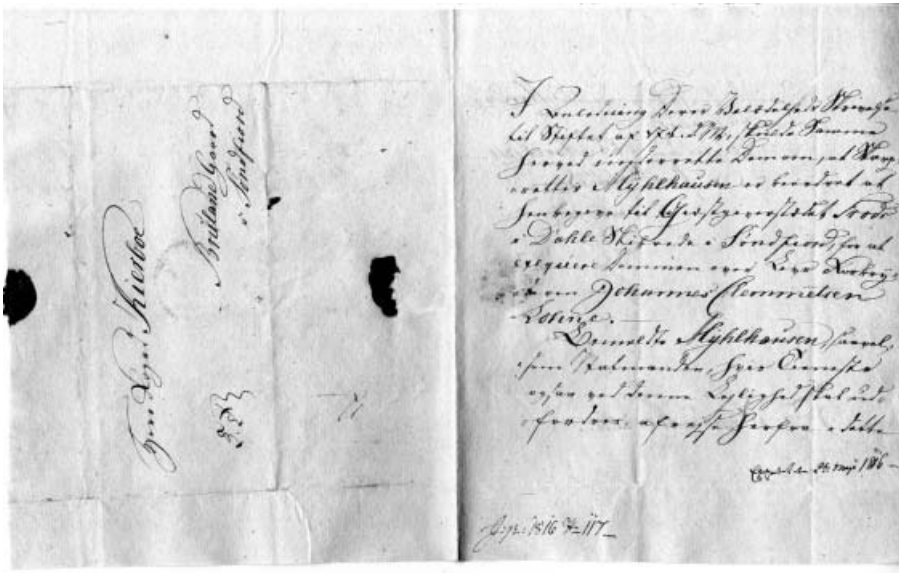

Brevet om bøddelens reise til Ytre Holmedal, april 1816

aflevere hende paa Bergens Tugthuus og den paafølgende 7de Maji er Johannes Clemetsen Lohne blevet halshugget. Bekrefte

NC Kierboe"

De som gikk videre

Johannes Clemetsen Lohne møtte som sagt sin skjebne - på Dingemoen ved Dale - 7. mai 1816. Da falt øksen til bøddelen Mühlhausen over hans hals i påsyn av sikkert mange skuelystne.

Moren Barbra Fredriksdatter Tuchsen Aurvåg var da innsatt under Søren Falchs regime på Bergen Tukt- og Manufakturhus. Der trakk hun sitt siste sukk 9. mars 1820, og ble gravlagt fem dager seinere.

Datteren Janiche Clemetsdatter ble boende i Aurevåg til sin død 29. januar 1828. Hennes datter, Cathrine, giftet seg året etter, 18 år gammel, med den 32 år gamle Arne Christensen Lohne. De ble boende på plassen. I 1865 finner vi henne som enke der med to barn. Noen år etter ble hun gift på nytt, men det var sønnen Kristian som overtok driften av plassen. Også han fikk etterkommere, før han som gammel døde sinnslidende i Bergen 1918.

Kilder:

Tingbøker og rettsprotokoller, SAB

Kirkebøker, folketellinger og Lampes oversikt over prester, Digitalarkivet og SAB

Brochmann, S.W.: *"Bidrag til epidemienes historie i Norge i eldre tider"*

Advokat Edmund A. Bolstad, Bergen

VASSDRAGSRETT: SAMEIGE I VASSDRAG ETTER JORDSKIFTE ?

Innleiing - avgrensing av tema

Som overskrifta viser, er temaet for denne artikkelen avgrensa til spørsmålet om det ligg føre sameige i vassdrag. Temaet er vidare avgrensa til vassdrag langs areal som har vore skifta til full eigedom (eineeige). Med "skifte" meiner eg her både offentlege utskiftingsforretningar / jordskifte og minnelege utskiftingar av grunnareal som tidlegare har lege i sameige mellom gardsbruk, sokalla realsameige.

I framstillinga nedanfor vil ein finna ledetrådar som kan vera nyttige når ein skal ta vurdera om elvegrunn er teken med i ved utskifting av sameigegrunn. Dersom elvegrunnen ikkje er skifta, vil elvegrunnen tilhøyra sameiga som før. I so fall vil også fiskerettar, fallrettar og dei andre utnyttingsrettar i vassdraget ligga i sameige, med mindre slike utnyttingsrettar har vore endra særskilt ved jordskiftet.

Dersom elvegrunnen er skifta til full eineeige, må ein drøfta om vatnet / vassdraget har fylgd elvegrunnen ved skiftet, slik at også vassdraget er skifta til full eineeige.

Dokumentasjon for skifte av elvegrunn

På grunn av samfunnsutviklinga, har ein fått mange tvistesaker om eigedomsrett til vassdrag i dei seinare år. Det som er særmerkt for desse tvistesakene, er at det geografiske område gjerne har vore sameigestrekning i eldre tider, men at sameiga er oppløyst ved jordskifte (utskifting).

Det vert då gjerne naturleg å søkja svaret i dokumentasjonen frå jordskiftet, for å sjå om ein finn eit greitt svar på spørsmålet om vassdraget er skifta til eineeige.

a) Jordskifteretten sin forhandlingsprotokoll.

Når jordskiftet er sluttført, skriv utskiftingsformannen (jordskiftedomaren) eit samandrag av jordskifteretten sin forhandlingsprotokoll. "Ekstraktavskrifta" er det einaste dokumentet som vert sendt til sorenskrivarkontoret for tinglysing. Den tinglesne avskrifta er soleis ikkje heilt fullstendig. Jordskifteretten sin forhandlingsprotokoll kan innehalda nøkkelinformasjon som jordskiftedomaren ikkje har funne grunn til å ta med i avskrifta, i det forhandlingsprotokollen best kan likestillast med rettsboka for dei sivile domstolane.

Utskiftingsretten sin forhandlingsprotokoll vert også overlevert statsarkiva,

og dette er den einaste protokollen som kan innehalda supplerande opplysningar til den tinglyste avskrifta.

Dei andre dokumenta frå utskiftinga ligg føre som jordskiftekart og diverse handskrivne notat. Dei handskrivne notata ligg i saksmappene frå jordskifteretten, som Statsarkivet arkiverer etter system som er ordna etter gardsbruka sitt matrikkelnummer, dvs. gardsnummer.

b) Jordskiftekart

I samband med jordskiftet vert det utarbeidd ei rekke andre dokument, som jordskifteretten gjerne nemner i sine innleiande merknader i forhandlingsprotokollen. Det dokumentet som må reknast som det mest sentrale av desse er utan tvil jordskiftekartet.

Jordskiftekartet vert ikkje tinglese, og det har opp gjennom tidene vore vanskeleg å få hand om desse karta. Ei tid var dei originale jordskiftekarta arkivert hjå eit statleg sentralarkiv på Ås. No er dei i Riksarkivet.

I dag har dei ulike jordskifterettane fått tilsendt kopi av jordskiftekarta for sitt distrikt, slik at ein i dag må venda seg til jordskifteretten for å få tilgang til desse.

Eldre jordskiftekart er handteikna kart over det arealet som jordskiftet gjeld. På dette kartet er arealet oppdelt i nummererte boniteringsfigurar ("kartfigurar"), og dei ulike eigedomane sine teigar er avmerka ved bokstavar, små bokstavar før og store bokstavar etter jordskiftet.

På kartet er også grensene for teigane avlagt. For jordskifte som gjeld ein sameigestrekning, vil karta visa grensene for bruksrettane før jordskiftet og eigedomsgrensene etter jordskiftet.

Sjølv om jordskiftekartet syner ei elv, må ein samanhalda kartet med all annan dokumentasjon frå jordskiftet når ein skal ta stilling til om elvegrunnen er skifta. Jordskiftekartet kan nemleg ha vorte utarbeidd på eit tidleg tidspunkt i jordskiftesaka, før retten har vurdert spørsmålet om elvegrunnen skulle skiftast. Elva kan også vera medteken som ein illustrasjon på kartet, slik situasjonen vil vera om heile elva er medteken, dvs. også den delen av elva som måtte tilhøyra nabogarden på motsett side.

Jordskiftekartet er eit viktig skriftleg bevis for dei nye eigedomsgrensene. Kartet vil ofte visa om eigedomsgrensene stoppar ved elvekant, eller om dei går ut i elva. Dersom elvegrunnen berre er medteken ut til djupål/midtlinje, vil den tilstøytande eigedomen på motsett side av elva ikkje gå fram av kartet. I slike tilfelle vil arealet for elv på jordskiftekartet stemma godt overeins med arealet for elv i arealsamandraget, dersom elvegrunn er medteken i skiftet.

Dersom grensene ikkje er trekt ut i elva, kan kartet verta eit avgjerande prov på at elva ikkje var medteken i skiftet. Dersom kartet viser bruksrettsgrenser i vassdrag etter jordskiftet, er dette eit enno sikrare prov på at det ikkje er

etablert nye eigedomsrettar i vassdraget.

Dersom det er teikna inn eigedomsgrenser ut i vassdrag/elv, vil dette vera eit moment som tilseier at vassdraget kan vera skifta til full eigedom.

Statsarkivet har jordskifteprotokollar som korresponderer med jordskiftekarta, slik at ein kan få oversikt over aktuelle kart også ved førespurnad dit.

c) Boniteringslister og reduksjonskontroll

Boniteringslistene er som regel ikkje med i den tinglyste avskrifta av forhandlingsprotokollen, men listene kan vera inntekne i jordskifteretten sin forhandlingsprotokoll.

Ein kan elles finna boniteringslistene som handskrivne dokument i saksmappa for jordskiftet.

Boniteringslistene viser verdsettinga av dei ulike kartfigurane, og byggjer på ei inngåande vurdering av kvar einskild kartfigur sitt areal og jord- eller skogbruksverdi.

Verdsettinga skjer med utgangspunkt i den beste åkerjorda, som får verdi 1. Mindre verdifullt areal vert "redusert", ved at arealet vert dividert med faktor større enn 1. Halvgod åkerjord vert dividert med faktor 2, slik at skifteverdien vert "redusert" til halvparten av arealet.

Alt areal innanfor skiftefeltet vil få ein skifteverdi, sjølv om verdien kan verta sett til 0 (null). Alternativet til å gje arealet skifteverdi 0 vil vera å foreta reduksjon med svært høge faktorar. (Faktor 200 og 300 vart t.d. nytta i innmarksutskiftinga for Rand i Nordfjord). Verdien av 300 kvm vil dermed tilsvara 1 kvm av den beste åkerjorda. Det er ikkje vanleg med reduksjon med så høg faktor, og slike areal gjerne vert ført som "impediment" (t.d. berg, ur, steinrøys) med 0 i skifteverdi.

Skifterekneskapa viser at ein gjennomgåande var nøye med utrekningane av areala, sjølv om skifteverdiane vert sett til 0 (null). Som eit døme kan ein igjen visa til utskiftinga på Rand, der ein vil finna mange impediment (0-verdiar) på 10 kvm, og der kartfigur 519 er 100 kvm (1,0 ar) berg med faktor 100 til ein skifteverdi av 0,01, - tilsvarande 1 kvm av den beste åkerjorda.

I boniteringslistene står elvegrunn vanlegvis med 0 i skifteverdi, dersom arealet ikkje har potensiale som dyrkingsland ved utfylling.

Bonitering av jord- og skoggrunn har ikkje direkte relevans for fiske, som må verdsettast med utgangspunkt i fisket sin økonomiske verdi. Bonitering av fiske vert rekna som vanskeleg, fordi det ikkje ligg føre standardiserte boniteringsprogram. Dette kan vera forklaringa på at jordskifteprotokollen inneheld ei føresegn om at skiftet ikkje medfører endringar for fisket. Slike føresegner er ikkje prov for at elvegrunnen er skifta, jfr. nedanfor om Etneelva.

I eldre boniteringslister er elvegrunn ofte ikkje nemnd i det heile, og ein vil i

slike tilfelle heller ikkje finna kartfigurar over elvegrunn på jordskiftekartet, jfr. at det er kartfigurane som gjev utgangspunkt for boniteringa (verdsettinga av skiftefeltet).

Dersom elvegrunn ikkje er medteken i boniteringslistene, må ein sjå om elvegrunn er medteken i arealrekneskapet. Ein bør likevel sjå om elvegrunn kan vera nemnd i det dokumentet som ligg til grunn for boniteringslistene, eit dokument kalla "reduksjonskontroll".

I jordskiftemappa ligg det gjerne handskrivne lister med kontrollutrekningar for kvar einskild kartfigur, der både arealet og den sokalla "reduksjonen" er utrekna for kvar einskild figur, av og til to gonger for kvar kartfigur. Skifteverdien i boniteringslista er soleis meir inngåande dokumentert i "reduksjonskontrollen".

Reduksjonskontrollen, som gjeld for dei einskilde boniteringsfigurar, skal også omfatta ein kontroll av arealet på jordskiftekartet. Opplysningar om elvegrunn i skiftefeltet kan difor vera ført i "reduksjonskontrollen", på same måte som desse opplysningane også kan vera inntekne som eit tillegg på boniteringslistene.

d) Arealrekneskap

I tillegg til det areal som er medteke i boniteringsliste og reduksjonskontroll, vil skifteplanen vanlegvis innehalda "arealsamandrag", som viser det totale arealet innanfor skiftefeltet, og korleis dette er fordelt mellom eigedomane før og etter jordskiftet.

Når jordskifte gjeld sameigegrunn, kan arealoversikten før skiftet visa det arealet eigedomane har særskilte bruksrettar til, i tillegg til det samla arealet innanfor skiftefeltet.

Dersom elvegrunnen ikkje er nemnd i arealrekneskapet, tyder dette på at elvegrunn ikkje vart medteken i skiftet. Eigedomsretten til elvegrunnen er dermed uendra, slik at ein må attende til situasjonen før utskiftinga for å fastslå eigedomstilhøvet.

Før om lag 1930 var det ikkje ferdige skjema for arealrekneskap og boniteringslister, og ein vil difor finna variasjonar i materialet frå dei ulike utskiftingsformenn. Dersom elvegrunn ikkje er teken med i arealrekneskapet for eit konkret jordskifte, bør ein kontrollera om elveareal er medteke i andre arealrekneskap frå den same utskiftingsformannen. Dersom ein kan visa til eit mønster i føringa av elvegrunnen, vil ein også sjå om elvegrunnen bevisst har vorte halden utanfor jordskiftet, jfr. Gulating lagmannsrett sine premissar i ankesaka vedkomande Neselva, Ytre Kandal i Nordfjord, sak 03-005684 ASI/02.

Når elvegrunn er medteken i arealrekneskapet, viser dette at skiftefeltet omfattar elvegrunn. Ein må då ta stilling til om elvegrunnen har vorte skifta til full eigedom, eller om den likevel vart halden utanom skiftet.

I eldre arealrekneskap vil elvegrunn gjerne vera oppført avslutningsvis, saman med anna areal som utskiftinga ikkje medfører endringar for, som t.d.

felles veggrunn, landings- og opplagsplassar og anna ubonitert areal (t.d. tidlegare utskifta areal som skulle haldast utanom skiftet).

Denne plasseringa av elvearealet i hovudsamandraget før og etter utskiftinga kan tolkast til inntekt for ein påstand om at elvegrunnen ikkje har vorte skifta til full eigedom.

I denne samanheng er det viktig å ha for auge den klargjeringa av skiftedokumentasjonen som er ein direkte konsekvens av dei skjema for arealsamandrag som kom i bruk om lag 1935, der det er ein eigen kolonne for "vatn og vassdrag". Føringa av desse arealsamandraga byggjer på ein eldre tradisjon innanfor jordskifteverket, og ein kan difor slutta seg til korleis elvegrunn skal tolkast når den er ført avslutningsvis i eldre hovudsamandrag.

Etter det eg kjenner til, har skjema for arealsamandrag *etter* 1930 ikkje vorte brukt som bevis for lagmannsrettane i tvistar om eigedomsretten til vassdrag.

Arealrekneskapet inneheld ei oppsummering av dei einskilde gardsbruk sine areal før og etter utskiftinga, og dette vert gjerne kalla eit hovudsamandrag. I hovudsamandraget vil ein sjå om utskiftinga har vore fullstendig, eller om det framleis ligg areal igjen i sameige.

Det arealet som er uskifta er ført opp heilt mot slutten, i samband med kontrollrekninga av arealet innanfor skiftefeltet. Som regel vil ein sjå at det ligg att sameiareal etter utskiftinga, i form av felles veggrunn, felles opplags- og landingsplassar, bekker, elver og vatn.

I den grad areal med vassdrag vert skift, vert arealet for kvar kartfigur og summen av areala ført i kategorien "vatn og vassdrag". Det sokalla "hovudsamandraget" er eit samandrag av dei ulike arealkategoriane for kvar eigedom, og kan difor innehalda det samla vassdragsarealet som er utlagt til dei einskilde eigedomane. Hovudsamandraget kan difor vera eit viktig prov når det gjeld skifte av elvegrunn, og er difor eit naudsynt supplement til jordskiftekartet og forhandlingsprotokollen.

I arealsamandraga vil ein gjerne sjå at mindre areal av "vatn og vassdrag" er skifta til full eigedom, medan større elver gjerne er heilt utelatne. Dette vitnar om ein tradisjon der dei større vassdraga gjerne har vorte haldne utanom skiftet, og dette stemmer ofte overeins med merknadene om vassdraga i forhandlingsprotokollane.

At større vassdrag vert haldne utanom skiftet er også naturleg, når ein tek omsyn til vanskane med å gjennomføra ei sikker bonitering (verdsetting) av fiske og fallrettar.

I denne samanheng bør ein heile tida ha jordskiftelova sine føresegner om synleg jordskifte klart for seg, dvs. at alt som skal skiftast skal verdsettast, jfr. jordskiftelova § 19, andre ledd:

> *Det som går i byte skal alltid verdsettast.*

Sjølv ei verdsetting til 0-verdi er i samsvar med lova sine reglar, og gjev

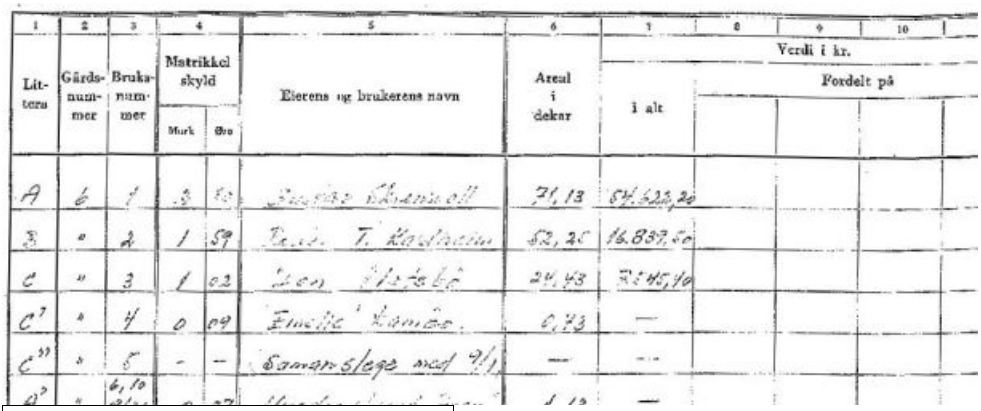

1	2	3	4		5	6	7	8	9	10
Littera	Gårdsnummer	Bruksnummer	Matrikkelskyld		Eierens og brukerens navn	Areal i dekar	Verdi i kr.			
							I alt	Fordelt på		
			Mark	Øre						
A	6	1	3	[illegible]	[illegible] Skjensvoll	71,13	54.622,20			
B	"	2	1	59	[illegible] T. [illegible]	52,25	16.839,50			
C	"	3	1	02	[illegible]	24,43	7545,40			
C'	"	4	0	09	Emelie [illegible]	0,43	—			
C''	"	5	-	—	Samanslege med 9/1	—	—			
[illegible]	"	6, 10 [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	—			

Boniteringslista frå Sunnhordland jordskiftesak 6/1966 og overjordskiftesak 4/1975 Skjensvold, gnr. 6 i Etne m.fl.

eit synleg skifte. Det er vanskeleg å akseptera at areal som ikkje er verdsett i det heile har vorte overført til ny eigar under jordskiftet, og i denne samanheng må ein også ha klart for seg at heile skifteplanen har vore førevist partane under jordskiftet. Det tilseier at dei har vore kjende med jordskiftekart, bonitering, arealrekneskap og hovudsamandraga. Det er desse dokumenta dei har akseptert under skiftet, og forhandlingsprotokollen må difor tolkast i samsvar med desse dokumenta.

Døme på samanhengar i skiftedokumentasjon

Samanhengen mellom arealrekneskap, jordskiftekart og forhandlingsprotokoll kan gje eit klart resultat. Ein kan vera visa til føresegnene frå jordskiftet for gardane Skjensvoll m.fl. i Etne, jordskiftesak 8/1966 frå Indre Sunnhordland jordskifterett, slutta 5/12-1974 og ankesaka for Indre Sunnhordland jordskifteoverrett, sak 4/1975.

Jordskifteretten fastsette slike føresegner for elvegrunnen i punkt X:

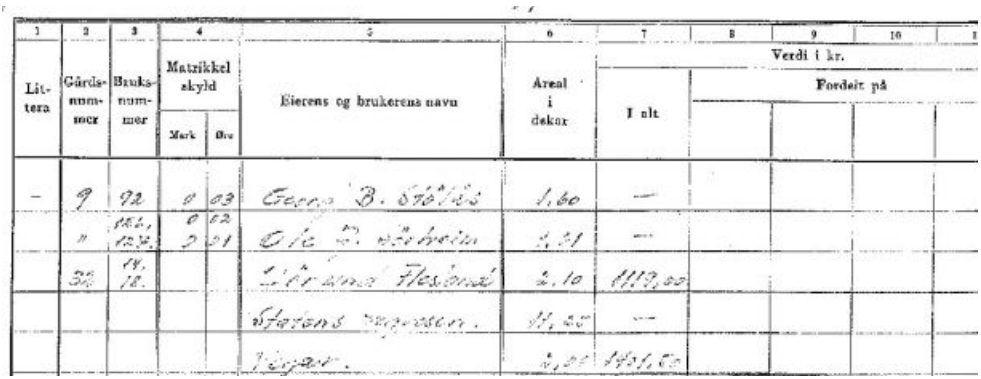

1	2	3	4		5	6	7	8	9	10
Littera	Gårdsnummer	Bruksnummer	Matrikkelskyld		Eierens og brukerens navn	Areal i dekar	Verdi i kr.			
							I alt	Fordelt på		
			Mark	Øre						
—	9	92	0	03	Georg B. Stålås	1,60	—			
	"	126, 127.	0 / 0	02 / 01	Ole [illegible]	[illegible]	—			
	32	14, 18.			[illegible] Flesland	2,10	1119,00			
					Statens [illegible]	[illegible]	—			
					[illegible]	[illegible]	[illegible]			

12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
Dekar (2 desimaler)			Dekar (1 desimal)								Dekar (uten desi		
Jordbruksareal			Skogbruksareal			Myr		Annen mark		Vatn og vassdrag	Plan for utnytti av ikke dyrket j		
Dyrket	Overfl. dyrket, beite	Naturl. eng, m. m.	Bar-skog	Lauv-skog	Skrap-skog	Under skoggr.	Over skoggr.	Produk-tiv	Uproduk-tiv		Dyrking	Overfl. dyrking	Sl d
47,39	16,56			5,44				1,64	1,71	0,09			
47,02	0,54							3,10	1,59				
11,42	7,73			3,83				0,45	0,80	0,20			
								0,73					

Eigedomsretten til dei utlagde teigane går berre til elvekanten slik den no er innteikna på kartet (dok. nr. 23). Eigedomsretten til elvebotnen er uendra og er slik som det nye jordskiftekartet syner.

Sjølv om skiftefeltet soleis er avgrensa til elvekant, har jordskifteretten likevel funne grunn til å presisera at fiskeretten i Etneelva skal vera som før skiftet, jfr. frå punkt IX:

Fiskeretten i den lut av Etneelva som går gjennom skiftefeltet er fastlagt ved skjønn av 23. mai 1922 (dok. nr. 71), og er uendra ved dette jordskiftet.

I hovudsamandraget etter utskiftinga vil ein sjå at 8 eigedomar fekk tildelt vatn- og elvegrunn med til saman 2,05 dekar, fordelt med areal frå 40 til 490 kvadratmeter.

I arealsamandraget er derimot Etneelva sitt areal, 34,78 dekar, halde utanom skiftet. Arealet i Etneelva er soleis ikkje fordelt mellom dei ulike eigedomane, men står oppført avslutningsvis i hovudsamandraget, saman med felles veg-

Reduksjonskontroll, jordskiftesak 6/1966 på Skjensvold gnr 6 i Etne m.fl.

12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
Dekar (2 desimaler)			Dekar (1 desimal)								Dekar (uten desimal)		
Jordbruksareal			Skogbruksareal			Myr		Annen mark		Vatn og vassdrag	Plan for utnytting av ikke dyrket jord		
Dyrket	Overfl. dyrket, beite	Naturl. eng, m. m.	Bar-skog	Lauv-skog	Skrap-skog	Under skoggr.	Over skoggr.	Produk-tiv	Uproduk-tiv		Dyrking	Overfl. dyrking	Skogg dukaj
								1,60					
0,88								0,73					
	1,42							0,30	0,58				
								1,10	10,15				
0,21	0,60							1,18	0,07				

grunn.

Dette arealsamandraget viser eit mønster ved at skifte av elvegrunn er avgrensa til marginale areal, gjerne areal som truleg kan dyrkast opp når vatnet t.d. er leidd vekk i lukka grøft.

Jordskifteoverretten endra ikkje føresegnene om fisket i Etneelva, men tok elvegrunnen med i skiftet, jfr. jordskifteoverretten sine føresegner i punkt X:

> *Jordskifteretten sine føresegner går ut. Overretten er komen til at det er meir teneleg at det vert trekt ei grense i elva mellom eigedomane på båe sider av elva, enn at desse berre skal eiga til elvekanten og at eigedomstilhøva i elva skal vera som før jordskiftet. Vert noko av nåverande elvebotn seinare tørt land, får ein meir tenlege eigedomstilhøve ved at også elvebotnen vert skift og lagd til eigedomane som støyter til elva.*

Nye grenseskildringar ut i elv vert ikkje sitert.

> *Alle grensene i kap. II som kjem til elva, er på kartet trekt vidare i elva i samsvar med det som nå er gjort vedtak om*

Hovudsamandraget etter overjordskiftet viser at det berre er veggrunn som ligg att som felles grunnareal etter skiftet, elvegrunnen i Etneelva er no fordelt mellom eigedomane.

I denne samanheng vil eg få presisera at hovudsamandraget etter jordskiftet er eintydig, og kan stå som eit mønster for korleis vatn og vassdrag vart ført i arealsamandrag etter at det kom skjema om lag 1935 for arealrekneskap med eiga kolonne for "vatn og vassdrag".

I andre jordskiftesaker frå tida etter 1935, har eg funne like eintydige arealsamandrag, utan at det er klargjort i forhandlingsprotokollen at større vassdrag ikkje er medtekne i skiftet. Ein står då igjen med jordskiftekartet og arealsamandraget som dei skriftlege prova frå jordskiftet når retten skal ta stilling til om slike større vassdrag har vorte skifta til full eigedom for dei einskilde bruk.

Dokumentasjonen frå jordskiftet bør leggast til grunn når ein skal ta stilling til om elvegrunn er skifta til full eigedom. Dersom slik dokumentasjon ikkje er eintydig, bør resultatet verta at ein ikkje aksepterer at ei endring har funne stad under jordskiftet, jfr. kravet om synleg skifte i jordskiftelova § 19, andre ledd.

Ein står nemleg her overfor ei fri bevisvurdering, der bevisbyrden for eineeige bør kvila på den som påstår at eit sameige er skifta til full eigedom, jfr. om dette nedanfor.

Litt om Høgsterett sin dom i "Oksfossen-saka", RT 1924 S. 693

I tidlegare rettspraksis er det sjeldan at spørsmålet om eigedomsretten til elvegrunn vert drøfta inngåande. Dette kan ha si naturlege forklaring i premissane

for Høgsterett sin dom i saka om fallrettane i Oksfossen, Rt. 1924 s. 693, men desse premissane har mindre relevans for spørsmålet om kven som skal reknast som eigar av elvegrunn etter utskifting av sameige.

I denne saka, som gjaldt spørsmålet om fallrettane i Oksfossen var haldne utanom ved utskiftinga av jordsameige i felles utmark, oppstiller Høgsterett fylgjande bevisregel:

> *Naar saaledes ved en utskiftning de enkelte lodder er blit adjudicert lodtagerne til eiendom, antages der at være en almindelig regel eller præsumption for, at der under denne adjudikation er fulgt med alle loddernes aktuelle eller eventuelle naturherligheter, forsaavidt ikke disse enten ved utskiftningsrettens uttrykkelige bestemmelse derfra er undtatte eller ifølge avgjørende omstendigheter kan klarligen skjønnes at ville ha vært ment undlatte. Dette synes at skulle gjælde saavel herligheter ved eller i selve grunden, f. eks. i sten eller skiferforekomster, som vandherligheter. For deslike undtagelser fra den alm. eiendomsoverførelse vil der den som gjør samme gjældende utkreves tilveiebragt en viss grad av bevis, ikke alene usikre og løse formodninger.*

Denne bevisvurderinga må ein tolka i forhold til det faktum den byggjer på, jfr. sitat:

> *I nærværende tilfælde er John Frisvold ved utskiftningen blit utlagt sin teig med strand ved Tesselven og skulde dermed – efter vore almindelige tingsretslige regler – være tillagt også den grunden tidligere tilliggende vandherlighet i Oksfossen. Nogen undtagelse herfra kan ikke findes at være statutert under det ved utskiftningen passerte eller protokollerte.*

Som ein vil sjå av dette faktasamandraget, hadde Høgsterett ikkje noko inngåande drøfting av spørsmålet om sjølve elvegrunnen var skifta til full eigedom. På dette sentrale punktet byggjer dommen nemleg på føresetnaden frå overretten, jfr. fylgjande sitat frå Høgsterett sin dom:

> *Jeg er i saken kommet til samme resultat som overretten og kan også i de væsentlige dele tiltræde denne rets begrundelse. Jeg er saaledes enig med begge de tidligere instanser i, at selve grunden har været gjenstand for utskiftning i 1894-1895.*

Drøftingane i handelsretten og overretten, er delvis referert i Rt 1924 s.695-700.

Det var strid om utskiftinga gjaldt meir enn skogen (hogstretten), og strid om Tesselva var medteken i skiftefeltet. Dei to første instansane kom til at grunnen var delt til full eigedom, men rettsinstansane var derimot ikkje samde om skiftefeltet si avgrensing. Bevisvurderinga på dette punktet er difor av stor interesse.

Handelsretten skriv om dette, sjå side 697.

Hvorledes der skal forholdes med Oksfossen, nævnes ikke uttrykkelig i forretningen. I grænsebeskrivelsen av det utskiftede felt staar det om grænsen mot Tessa elv: "Paa sydøstkanten grændser utskiftningsfeltet til Tessa elv ved Oksfossen og begrænses her av nævnte elv." Efter almindelig sprogbruk maa dette forstaaes derhen, at feltet kun gaar til Tessa elv og at elven ikke er indbefattet i feltet. Denne forstaaelse bestyrkes ved at beskrivelsen senere bruker det samme uttrykk "begrænses av" idet den siger: "paa sydvestkanten begrænses det (feltet) av almenningen." Hverken elv eller almenning er altsaa indbefattet i feltet.

Den skogteig (nr. 1) som blev tillagt nedre Frisvold, gaar følgelig efter utskiftningens ordlyd kun til Tessa elv. Utskiftningsretten har været fuldt opmerksom paa Oksfossen, ti den uttaler som allerede anført at feltet grænser til Tessa elv ved Oksfossen. Og naar den da later utskiftningsfeltet kun gaa til elven uten specielt at nævne fossen, syndes grunden hertil at matte være den, at Oksfossen ikke faldt ind under det mandat, utskiftningsretten hadde faat. Opdraget gik jo ut paa at utskifte skogen, ikke havningen eller vandfaldet, Oksfossen.

Trondhjem overrett la likevel eit anna resonnement til grunn for sin dom, sjå side 699:

Mens jeg saaledes, som anført, slutter mig til underrettens opfatning, at det ikke bare er skogbestanden, men også selve grunden som var gjenstand for utskiftning, er jeg ikke enig med underretten i, at Oksfossen har været uberørt av utskiftningen og fremdeles er sameie, og jeg kommer derfor til et andet resultat end underretten. Jeg skal her først bemærke, at jeg ikke finder at kunne lægge nogen særlig vekt, end si avgjørende vegt paa grænsebeskrivelsen og de av underretten citerte uttryk: "Paa sydøstkanten grænser utskiftningsfeltet til Tessa elv ved Oksfossen.". Det kan nok medgives, at det kunde været mer utvetydig og korrekt, naar det ikke var hensigten at holde Oksefossen utenfor utskiftningen, da at betegne grænsen som elvens eller Oksfossens djupaal, men jeg maa være enig med appellanterne i, at det matte falde naturlig ved utskiftningen at bruke den benyttede grænsebetegnelse for det omhandlede sameie, og at man ikke er berettiget til av hernævnte uttrykk at slutte, at elv og foss tilsigtees holdt utenfor utskiftningen

Dette er dei sentrale premissane i spørsmålet om skiftefeltet si avgrensing, dvs. omfanget av det arealet som vart skifta. I nær tilknyting til dette spørsmålet drøfta dei to første instansane også spørsmålet om vassdraget likevel vart halde utanom skiftet,

dvs. om vassdraget ikkje fylgjer eigedomsretten til elvegrunnen. Dette andre temaet vert drøfta seinare i artikkelen.

Det som er av særleg interesse når ein skal forstå domspremissane for skifte av elvegrunn, er dei konkrete bevis det er vist til.

Som sitata ovanfor viser, vart grensa mot Tesselva tolka ulikt av handelsretten og overretten, utan støtte i annan dokumentasjon enn utskiftingsprotokollen. Dette har truleg si forklaring i det faktum at grenseskildringa står i ekstraktavskrifta av utskiftingsprotokollen, som var det einaste dokumentet frå utskiftinga som var tinglesen.

Kart og arealsamandrag kunne ha tilført saka viktige opplysningar, opplysningar som eintydig kunne ha gjeve svar på spørsmålet om grunnarealet i Tesselva var medteke i skiftet.

Domspremissane for dei tre rettsinstansane nemner ikkje jordskiftekart eller arealsamandrag, og dette kan tyda på at utskiftingsprotokollen er tolka utan støtte i anna dokumentasjon.

Rettstradisjonen etter "Oksfoss-saka" viser at den dokumentasjonen som ligg i saksmappene frå jordskifteretten ikkje har vorte påakta i tilstrekkeleg grad, til trass for at både kartet og dei ulike deler av skifterekneskapen kan innehalda nøkkelinformasjon til tolking av jordskiftet.

I ein artikkel av professor Olav Lid er det skrive at Høgsterett sitt resonnementet fører til det som kan kallast "falsk bevisbyrde", dvs. bevisbyrden for at noko ikkje har skjedd.

Dette er likevel ikkje treffande på Høgsterett sine domspremissar når det gjeld elvegrunnen, for på dette punktet har Høgsterett avgrensa seg til å vera samd med overretten, som tolka ordlyden i grenseskildringa etter dei vanlege reglar om fri bevisvurdering.

Den "falske bevisbyrde" gjeld soleis ikkje for spørsmålet om eigedomsretten til elvegrunnen.

Eigedomsretten til vassdrag når grunnen er skifta

Som sitert ovanfor, la Høgsterett til grunn at eigaren av "stranden" også var eigar av Tesselva "efter vore almindelige tingsretslige regler".

Eigedomsretten til vatn og vassdrag er no lovregulert i vassressurslova § 13, og hovudregelen er framleis at grunneigaren også har rett til det vatnet som fell på hans grunn, eller som dannar vassdrag over grunnen.

Det som er viktig i denne samanhengen, er å få tydeleggjort om skiftet av Oksfossen framstår som naturleg i ein jordskiftetradisjon, eller om saka synest å vera eit unntak.

Som nemnt ovanfor, synest det å vera tradisjon for at elver ikkje vert skifta til full eigedom, men at mindre verdilause areal "vatn og vassdrag" vert skifta.

Underretten skriv om Oksfossen:

Det kan ogsaa tænkes, at utskift-

ningsretten har været i uvishet om, hvem Oksfossen tilhørte, saa at den av den aarsak ikke har taget noget standpunkt til den. Og spørsmålet blir da, om fossen i 1895 hadde saa litet verdi og saa liten betydning, at det var naturlig og selvsagt, at den uten videre fulgte den grund, hvortil den støtte. Men dette kan ikke antages. Oksfossen er jo et iøinefaldede og prægtigt vandfald, og formodningen maa være for, at en saadan herlighed uttrykkelig maa nævnes for at kunde følge den tilstøtende grund.

Overretten skriv fylgjande:

Saken maa efter de foreliggende opplysninger antages at være den, at der under utskiftningen overhodet ikke er tænkt paa elv og foss som nogen særskilt hærlighet, hvorom det kunde være av betydning at træffe avgjørelse – enten den skulde forbli i sameie eller som vanlig følge den lod som stødte til og fik stranden.

Høgsterett supplerer overretten si framstilling på fylgjande måte:

Efter alle de fra appellantens side fremførte oplysninger har jeg imidlertid ikke kunnet finde tilstrækkelig grund til at anta, at Oksefossen paa utskiftningens tid har hat eller været tillagt nogen nævneværdig økonomisk verdi. I saa henseende bemerkes særlig, at fossen aldrig har været utnyttet i nogen praktisk anvendelse. Det er heller ikke oplyst at der paa utskiftningens tid har været fremme nogensomhelst plan eller tanke om dens utnyttelse for kraftanlæg eller overføring av kraft. Den eneste praktiske anvendelse, som fra Nordsæter-eierens side er blit paaberopt som paatænkt, var et mulig anlæg av en ubetydelig sag til skur alene for deres en fjerdingvei derfra liggende sætre. Imidlertid kan det ikke findes godtgjort at nogen plan om saadant saganlæg har for alvor været fremme i forhandling mellom de interesserte, liksom derhos et slikt anlæg for helt lokale øiemed fra enkelte paa stedet kjendte og kyndige hold til dels er blit karakterisert om liggende utenfor de rimelige og naturlige muligheer, henseet særlig da til skogens natur og manglende veksterlighet i et terreng, liggende henved 1000 meter over havet. Det kan i den forbindelse ogsaa merkes, at det heller ikke av sætereierne under utskiftningen er blit sikret dem den fornødne tomt på Frisvolds teig nr. 1 for saadant saganlæg, et moment som jeg med overretten maa tillægge adskillig vekt.

Når Høgsterett først la til grunn at elvegrunnen var medteken i skiftet, var det ikkje unaturleg at eigaren av elvegrunnen også fekk eigedomsretten til Oksfossen, i medhald av hovudregelen om at grunneigaren også eig vatn og vassdrag på sin grunn.

Regelen om omvendt ("falsk") bevisbyrde for den som påstår eit resultat i

strid med hovudregelen er seinare vidareført i rettspraksis, og einskilde vil hevda at regelen også er skjerpa i ettertid.

Avsluttande merknader

I denne artikkelen har eg prøvd å få fram det faktum at saksmappene frå jordskifteretten kan innehalda verdifull informasjon for tolking av forhandlingsprotokollen.

Jordskiftesaka vedkomande Etneelva inneheld klar informasjon om korleis jordskiftekart for elvegrunn vert innarbeidd, og arealsamandraget stadfestar eintydig endringane i skifteplanen.

Høgsterettssaka vedkomande Oksfossen viser at problemstillingane vedkomande vassdraget er delt i to vurderingar. Den første bevisvurderinga gjeld eigedomsretten til elvegrunnen, og dette er ei fri bevisvurdering.

Den andre bevisvurderinga gjeld forholdet mellom elvegrunnen og vassdraget, og det er berre for denne andre bevisvurderinga at domstolane tar utgangspunkt i hovudregelen om at grunneigaren også eig vassdraget på sin grunn.

Teori omkring den sokalla "falske bevisbyrde" gjeld utelukkande for denne siste bevisvurderinga, og ein må difor halda dei to rettslege bevisvurderinga klart frå kvarandre.

Eigedomsretten til elvegrunnen er det første og mest sentrale spørsmålet ein må få svar på, og her vil arealrekneskapet, særleg frå saker etter 1935, gje klare haldepunkt for løysinga. Siktemålet med min artikkel er å klargjera at ein bør ta arbeidet med å gjennomgå mappene frå utskiftingsretten før ein reiser sak om eigedomsrett til vassdrag.

Eg tar gjerne imot innspel og fagleg kritikk av denne framstillinga, og ser fram til å foreta ein revisjon av denne artikkelen før eventuell publisering i fagtidsskrift for juristar og jordskiftarar. Det ligg ikkje føre mykje relevant litteratur om bruk av arealrekneskap ved domstolane, men ein vil finna tilstøytande tema drøfta i Torger Austenå/Sverre Øvstedal: Jordskifteloven (2000), sjå særleg kommentarane til §§ 19,20 og 31.

Avslutningsvis vil eg få takka Statsarkivet i Bergen for framifrå hjelp i mitt daglege virke, og ein særskilt takk til statsarkivar Yngve Nedrebø for invitasjonen om å skriva denne artikkelen. Professor emeritus Sverre Øvstedal har gjeve meg trua på at ein artikkel om dette emnet er på sin plass, og har gjeve god innspell til mitt avsluttande arbeid med denne artikkelen.

Bergen den 24. november 2006

Edmund A. Bolstad

Christopher John Harris:
Fyrarkiv er kystkultur

Stabben fyrstasjon. Etter blyanttegninger av C. F. Diriks

Nyttår 2006 avbemannes Bøkfjord fyr i Finnmark og dette er den siste bemannete fyrstasjonen som fremdeles er i bruk til det (som) den ble bygget som; for å varsle sjøfarende om land, enten det var fastland eller holmer og skjær. Det ble bygget over 200 bemannete fyrstasjoner i Norge, og den første ble opprettet ved Lindesnes i 1655. Det er stor interesse for fyrhistorie. I de senere årene har det vært laget en rekke fjernsynsprogrammer og publisert en hel del bøker om ulike aspekter ved livet på fyrene. Det finnes en aktiv fyrhistorisk forening, og det er mange gode internettsider med opplysninger om norske fyr. (se for øvrig "Gode lenker" helt til slutt i dennne artikkelen).

Her skal vi ikke fortelle historien til fyrstasjoner i Norge, men fortelle om fyrarkivene, som er å finne ved Statsarkivet i Bergen. Siden det i dag ikke lenger er bemannete fyrstasjoner i vårt distrikt, kan det være av interesse for leserne å vite hvilket arkivmateriale som er bevart fra den viktige del av kystkulturen på Vestlandet. Det har tross alt vært rundt 30 bemannete fyr i Hordaland og Sogn og Fjordane til sammen.

Hvem hadde ansvar for fyrene?

Før 1814 var det ikke mange fyr i Norge, og langs hele kysten var det ikke mer enn 10 fyr av alle typer. Forskjellige kontorer i sentraladministrasjonen i København hadde ansvar for fyrlyktene, og alt ellers som hadde med tekniske anlegg langs Norges kyst. Etter 1814 ble administrasjonen av fyrene lagt til Armé- og Marinedepartementet.

"Håndbok for Riksarkivet" gir gode opplysninger om adminstrasjonsansvar, og bokverket "Norges Fyr" skrevet av Birger Bjørkhaug og Sven Poulsen (Oslo 1986), har en del om administrasjonshistorie. Fra 1823 var det Kanal-, Havne- og Fyrinspektøren (Marinedepartementet) som styrte med alt som hadde med fyr å gjøre. De hadde også ansvar for losvesenet. Fordi fyrsaken var et såpass viktig felt for Norge med sin lange kyst, ble arbeidet med planlegging av nye fyr et satsingsområde for den nye norske administrasjonen, så snart økonomien tillot det. Kongen nedsatte en Fyrkommisjon i 1828, og resultatet ble en fyrplan for Norge med oversikt over nye fyr som kommisjonen mente var viktige å prioritere. Nye kommisjoner og nye planer kom mellom 1839-1841, og fra 1841 ble virksomheten lagt under ledelsen av en nyoppnevnt embetsmann - fyrdirektøren. I 1841 var det 27 fyrstasjoner i Norge.

Økende trafikk langs kysten satte krav

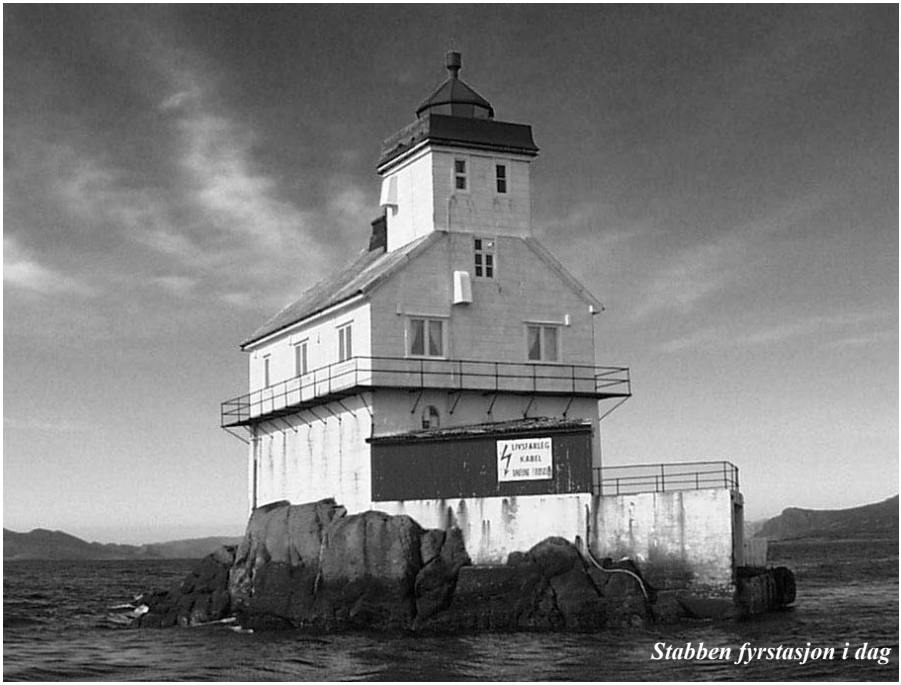

Stabben fyrstasjon i dag

til flere fyr, også nye typer fyr ble et krav. Derfor ble det mellom 1840-1860 bygd mange nye fyr, 48 stykker, og noen av disse var store kystfyr. I Hordaland og Sogn og Fjordane ble Hellisøy (1855) og Slåtterøy (1859) bygget. Andre lokale fyrstasjoner som kom til var Ryvarden (1849), Espevær (1849), Langevåg (1855), Mosterhamn (1855), Folgerøy (1855), Økshammeren (1849), fiskefyr på Pirholmen (1849), Lerøy (1855) og Skjelanger (1853). Flere av de kjente fyrene i Sogn og Fjordane ble bygget i den neste perioden mellom 1861-1881: Stabben (1867), Ulvesund (1870), Skongenes (1870), Smørhavn (1871) og Ytterøyane (1881). Marstein(en) i Hordaland kom i 1877, Vatlestraumen (1882), Holmengrå (1892), Kvanhovden (1895), Geita (1897), Utvær (1900), Kråkenes (1906) og Hendanes (1914). Flere mindre fyrstasjoner ble bygget, mens de eldste fyrstasjonene ble modernisert. Ny teknologi førte til endringer i lykttyper, og det kom nye krav til boliger og andre bekvemmeligheter både for de som bemannet fyrene og for de som levde ved fyrstasjonene.

Fra 1885 ble fyrvesenet administrert under Forsvarsdepartementet, og slik fortsatte det fram til 1927 da Handels- og Industridepartementet overtok. Sjøfartsdepartementet og Næringsdepartementet administrerte fyr- og merkevesenet under krigen. Fra 1952/3 har Fyrdirektoratet vært underlagt Fiskeridepartementet. I 1974 ble flere direktorat slått sammen; dermed gikk Fyr-, Havne- og Losdirektoratet inn i det nye Kystdirektoratet.

Hvor er arkivmaterialet og hva finnes der?

For noen kan det virke uinteressant hvilke departement som hadde ansvar for fyrstasjonene, men her, som med alle andre statlige eller kommunale og fylkeskommunale virksomheter, er det viktig å vite hvem som hadde ansvaret. I arkivene fra den øverste myndighet, vil det som oftest ligge materiale fra alle virksomhetene som var underlagt deres administrasjon. I kopibøkene og brevjournaler, kanskje saksarkiv også, kan det være opplysninger om fyrstasjoner. Når det gjelder Fyrdirektoratet er vi såpass heldige at embedet bestod over en lang periode, fra opprettelsen (av stillingen) i 1841. Arkivet fra direktoratet ble holdt samlet i Oslo og er blitt avlevert til Riksarkivet i flere omganger. Tidsrommet for arkivmaterialet er fra 1830 og fram til ca. 1970.

Alle som har interesse av historien til fyrstasjonene og skal skrive om fyr, bør vite at materialet befinner seg i Riksarkivet. Grunnen til at det sentrale arkivet er så viktig, er fordi mye av materialet, særlig korrespondansen som ble sendt til fyrstasjonene, er gått tapt. Fyrdirektoratets arkiv er på vel 200 hyllemeter og er en kilde til informasjon for de som tar seg tid til å fordype seg i stoffet. Serien med kopibøker og journaler er noenlunde komplett, og det finnes protokoller fra

inspeksjonsreisene til fyrene. Men, og det er et stort MEN, pakkesakene er langt fra komplette! Korrespondansen om hvert enkelt fyr var samlet i mapper eller pakker, og dette kunne vært en fantastisk kilde om de eksisterte fra opprettelsen av direktoratet. Korrespondansen ut fra fyrdirektoratet er i kopibøkene, men korrespondansen inn til direktoratet om hvert enkelt fyr, ble oppbevart i samlemapper.

Dessverre gikk deler av arkivet tapt i brann i begynnelsen av 1900-talle, da det var oppbevart i Viktoria Terrasse. Konsekvensen er at det ikke finnes saksmapper fra fyrststasjonene før 1910. Det er enkelte mapper som innholder brev fra 1903, men disse er nesten unntak. Beskrivelsene over fyrbygningene finnes i andre pakker og protokoller, men disse er ikke komplette. Etter 1901 er mappene eller arkivboksene for hver enkel fyrstasjon lett å bruke. En del av det nyere materialet er klausulert, men dette blir det opplyst om i Riksarkivet. Det finnes gode kataloger i Riksarkivet, så det er bare å sette i gang.

Arkivene fra fyrstasjonene skulle vært avlevert til de statsarkivene, som har ansvar for det område hvor de er bygget. Statsarkivet i Bergen, for eksempel, burde ha arkivmateriale for fyrstasjonene i Hordaland og Sogn og Fjordane. De andre statsarkivene for sine ansvarsområder.

Normalt i statsforvaltningen, er arkivmaterialet som er eldre enn 25 år avlevert til statsarkivene, men det har ikke alltid vært slik, og praksisen har variert fra distrikt til distrikt. Statsarkivene har heller ikke hatt kapasitet til å drive tilsyn med alle embetskontorer i sine distrikter. Som en følge av dette har enkelte, spesielt de mindre og ofte avsidesliggende kontorer og stasjoner, vært overlatt til seg selv. Store og viktige embeter (fylkesmenn, domstolene, kirkelige embetsmenn og Forsvaret) har hatt rutiner for både oppbevaring og avlevering til Arkivverket Riksarkivet og statsarkivene), mens mindre kontorer og enkelte statstjenestemenn ikke alltid har brydd seg så mye med arkiv. Arkivet var ikke prioritert og det var ikke alltid instruksene ble fulgt. For instrukser finnes, også tidligere, for hvordan arkivmateriale skulle føres og oppbevares. Det er sjelden at instrukser om arkivmateriale for de lokale kontorer er så gammel som opprettelsen av kontoret, men i noen tilfelle er de det. For fyrbetjentene finnes det en utførlig instruks fra 1867, og her, i §8, kan vi lese om arkivserienе som det var pålagt å føre og til dels sende inn til direktoratet. Det skulle føres en journal med pplysninger om oljeforbruk. Journalen skulle oppbevares i lanterneværelset slik at alle ansatte kunne se den. I den samme journalen skulle det innføres daglige opplysninger om vær og vind, pluss tidspunktet for fyrlyktens tenning og slukking. Protokollen har ikke fått et navn i instruksen, men ved senere instruks er den blitt kalt "Vaktjournal". Denne protokollen er den viktigste protokollen ved en fyrstasjon, og det er

disse journalene som danner ryggraden i arkivene fra fyrene.

Instruksen sier også noe om hvilke opplysninger som skulle sendes regelmessig inn til fyrdirektøren og revisjonsdepartementet. Det står også i instruksen at ved alle fyr skulle det være en korrespondanseprotokoll med kopier av alle utgående brev. Videre "… Alle modtagne Brevskaber, Fyret vedkommende, opbevares, og Extracter af samme indføres i ovenævnte Protocol…" Denne instruksen, og instruksen fra 1886, har skjema som viser hvordan protokollene skulle utformes og med forslag til hva som skulle skrives på de viktigste skjemaene. I begge instruksene står det at det skulle føres egen protokoll over reparasjoner og anskaffelser. Fra 1886 fikk man en mer utførlig omtale av det som ble kalt "Inventarieregnskabet". Inventarprotokoller eller skjema ble ført helt til fyrene ble avbemannet og burde således finnes fra de fleste fyr. De er viktige kilder, fordi de tar for seg, ikke bare bygningene, olje og redskaper, men også kontorhold. Her står det hvor mange vaktjournaler, kopibøker, journaler osv. som eksisterte ved hvert fyr til enhver tid. Når man leser inventarregnskapene ser vi hva som er gått tapt med årene.

I den uunværlige "Håndbok for brukere ved statsarkivene" av Liv Mykland (Oslo 2005), står det at instruksen fra 1886 "…har ført til at fyrarkivene fra 1860-årene og utover er godt bevart…". Det er mulig at dette er tilfelle for enkelte statsarkivdistrikt, men for vårt område er det ikke tilfelle. Det er flere grunner til at det er blitt slik. Når en fyrstasjon er blitt avbemannet enten på 1800-tallet eller senere (helt fram til ca. 1970), har det ikke vært rutiner for avlevering eller oppbevaring av arkivsakene fra fyret. Med svært, svært få unntak kan vi si at dersom et fyr er blitt nedlagt før 1970 har ikke Statsarkivet i Bergen arkivsaker fra fyrstasjonen. Vi kan heller ikke si om det eksisterer arkivmateriale andre steder. Vi har forsøkt å få en oversikt om det kan være noe på museer eller i privatarkiv, men uten særlig hell. Arkivmaterialet fra fyrene er statlig eiendom og skal avleveres til et statsarkiv. Alle statsarkivene vil være takknemlige for å få komplettert fyrarkivene sine, dersom noen privatpersoner har oppbevart materialet i god tro. Et annet problem har vært både den fysiske plasseringen av fyrene og krigsskader). Fyrene er som oftest plassert på steder som er utsatt for både vær og vind. Fuktskader har vært vanlige og det er mulig at mye materiale er blitt oppbevart på en slik måte at det har gått i oppløsning av seg selv. Stormer har tatt med seg bygninger, brev og protokoller. På grunn av sin posisjon og funksjon har fyrene alltid vært av interesse for de militære. Noen har også vært brut som base for militærvaktstasjoner og deler av fyrarkiv kan inneholde materiale knyttet opp til den funksjonen, selv om dette burde ha vært i et eget forsvarsarkiv. Under 2. verdenskrig ble fyrene okkupert av tyske soldater, og de vestnorske fyr var særlig utsatt for al-

lierte bombeangrep. Det var ikke bare bygningene som ble ødelagt, men også arkivene. For enkelte fyr er alt som var oppbevart ved fyrstasjonene før 1945 ødelagt.

I 1972 tok fyrdirektør Bjørkhaug opp situasjonen rundt fyrarkiv med Riksarkivaren. Han påpekte at det ved fyrstasjonene ble oppbevart "…en god del eldre dokumenter, protokoller og lignende som antas å ha historisk eller forskningsmessig verdi..." Han ba om retningslinjer for avlevering av disse. Riksarkivaren svarte med at fyrmestrene ved leilighet kunne ta kontakt med statsarkivet stasjonene sorterte under, med tanke på en inspeksjon og en vurdering om avlevering. Alle fyrstasjoner fikk et rundskriv om dette fra Fyrdirektøren i 1972. Responsen var dårlig: Statsarkivet i Bergen ble kontaktet av en fyrmester etter dette rundskrivet. Fyrmester Gimmestad ved Kvanhovden skrev i desember 1972 og fortalte om arkivet. I brevet står det "De er velkomen til stasjonen dersom De finn det mest tenlig. Men landingen er dårleg so på denne årstid er den ofte ikkje brukande og då må ein gå 1 time i skiftande terreng….". Resultatet ble at fyrmesteren pakket hele arkivet og sendte det til Statsarkivet i Bergen.

Også i 1991 mottok Statsarkivet i Bergen et fyrarkiv (eller rester av det, i tre kartonger), fra Ulvesund fyrstasjon ved materialforvalter Skjold ved Kystverket 2. distrikt. Statsarkivaren ba om å bli orientert dersom Kystverket hadde kjennskap til flere slik arkiv i Sogn og Fjordane og Hordaland, men han fikk ikke tilbakemeldinger på denne forespørselen.

Svarte plastsekker og sopp

Statsarkivet i Bergen har ikke alltid hatt kapasitet til å inspisere alle kontorer

Kystverkets Gabriel Skofteland under en halsbrekkende arkivredningsaksjon ved Ytterøyane fyr

som skulle ha avlevert arkivmateriale, og det er ikke alltid vi har tatt tid til å følge opp tidligere henvendelser. En stund hadde ikke statsarkivet plass til mer arkivmateriale da vi ventet på nye magasiner. Avleveringer måtte prioriteres og fyrarkiv var ikke høyt nok på listen. Inspeksjoner på fyrene var vanskelig å gjennomføre, i noen tilfeller, men fyrmestrene selv kunne ha laget lister over arkivmateriale. Fyrmester Gimmestad hadde klart det på en utmerket måte på Kvanhovden.

Sommeren 1997 begynte statsarkivet å få inn meldinger fra noen ivrige lesesalsgjester (hos oss), om at de hadde vært på seiltur til diverse fyr, og sett at kartonger med arkivsaker nærmest var blitt brukt som krakker under husmaling. Andre steder hadde de vært i ulåste bygninger og funnet protokoller og pakker. Omfanget av dette og sannhetsgraden kan diskuteres, men det var klart at det fantes arkivmateriale ved enkelte fyr som ikke var oppbevart på en forsvarlig måte. Det var på tide med en ny purring om avlevering. Etter telefonkontakt med et par fyrstasjoner fikk vi vite at mye arkivmateriale hadde allerede vært samlet inn og var nå oppbevart ved Jærmuseet. Verken Statsarkivet i Bergen eller Stavanger var blitt orientert om dette, og de arkivansvarlige ved Kystverket i Haugesund kjente heller ikke til dette. Innsamlingen skjedde før høsten 1994, d.v.s. ikke lenge etter at statsarkivaren i Bergen hadde etterlyst arkiv ved fyrstasjonene.

Det nyopprettede Tungenes Fyrmuseum var interessert i materialet, men var samtidig klar over at det meste skulle avleveres til Arkivverket. Løsningen ble at i mars 1998 ble pallene med arkivsaker i svarte plastsekker, sendt til Statsarkivet i Bergen, hvor materialet ble sortert og ordnet. Det inneholdt en god del dubletter av trykksaker, og disse ble sendt til Tungenes Fyrmuseum. Arkivsakene fra fyr i Rogaland ble sendt til Statsarkivet i Stavanger. Tette plastsekker og fuktige arkivsaker fører aldri noe godt med seg, og omkring en sjettedel av arkivet måtte behandles for soppskader eller andre skader. Materialet var samlet inn fra fyrene av noen som en "redningsaksjon", men det kunne ha gått galt. Kystverket 2. distrikt i samarbeid med Statsarkivet tok tak i saken "Fyrarkiv" og siden 1999 er alle fyrene i Hordaland og Sogn og Fjordane blitt besøkt, og det som fantes av arkivmateriale er blitt hentet inn til statsarkivet. Vi håper nå at vi har fått inn det som finnes, men vil være glad for meldinger fra leserne dersom de kjenner til mer. Kystverket Vest distrikt ved førstekonsulent Gabriel Skofteland har gjort et stort arbeid med å oppspore arkivsakene i alle bygningene ved fyrstasjonene, men det mangler mye fra enkelte fyr og vi vet ikke om dette er ødelagt eller kan finnes hos private eller i museer vi ikke har spurt. Foreløpig har Statsarkivet i Bergen vel 20 hyllemeter med arkivsaker fra fyrstasjonene og det er materiale fra 15 fyr, så arkivene er ikke store.

Hva finner vi i et fyrarkiv

Fyrmestrene og deres stab var ikke de helt store produsenter av arkivmateriale. Mye av deres arbeid var teknisk relatert; vedlikehold av fyret og bygningene. Samtidig drev de med observasjoner av vær og vind i tillegg til litt mer tilfeldige observasjoner av skipstrafikken.

Instruksen for fyrbetjentene har allerede vært nevnt og her finner vi listet opp protokollene som måtte føres. Vaktjournalen er den viktigste serie med opplysninger om når fyr ble tent og slukket, samt informasjon om værforholdet. Det finnes regnskap og inventarlister. Oljeforbruk og kontrollbøker for det tekniske utstyret var viktige å holde rede på, og disse opplysningene finnes som oftest i serier med småbøker. Brevjournaler og kopibøker finnes for de fleste fyr, men de fleste er fra etter 2. verdenskrig. Brev og rundskriv til stasjonene, kan også være bevart og fordi de er i så små mengder, har vi valgt å ta vare på alt som finnes, selv om en del av rundskrivene kunne ha vært kassert etter arkivloven. For noen fyr finnes det kopier av nyere tegninger over bygninger som er blitt bygget. De eldste fyrtegningene er i Riksarkivet. Motsatt mange andre steder ble det ført lister over telefonsamtaler fra (arbeidsplassen) fyrstasjonene, særlig i etterkrigstid. Listene er godt bevart fra noen fyr og mindre komplett fra andre steder. En serie med små bøker som finnes noen steder, er "Fremmedbøker", eller det som vi vil kalle "Gjestebøker". Alle som besøkte fyrstasjonene kunne skrive seg inn, og noen kommenterte besøket. Disse er på ingen måte komplette og gir heller ikke en full oversikt over besøkene ved fyrstasjonene. Fyrarkiv avspeiler arbeidet til fyrmestrene og hans betjenter, men de kan ikke sies å avspeile hele livet ved en fyrstasjon. Nylig har det vært både fjernsynsserier og flere bøker publiserte om livet ved fyrene. De ansvarlige for programmene og bøkene har spurt oss om vi kunne finne opplysninger om "dagliglivet" ved fyrene. Dagliglivet var mye rutinearbeid, og det er klart at arkivene forteller oss om dette. Det de sjelden sier noe om er hva som skjedde utenom arbeidstiden eller utenom det pålagte arbeidet. Vi får ikke vite noe om fyrfolkets hager, dyrehold eller fritidsaktiviteter. Det bodde flere familier ved enkelte fyr, men det er sjelden vi kan lese noe om kvinnene og barna. Problemer med skolegang, handleturer, legebesøk og postleveringer osv. er sjelden nevnt i kopibøkene. Arkivmaterialet er altså ikke en serie med fortellinger om slike ting. Man kan glede seg over de ganger "dagliglivet" er nevnt, men vi kan ikke forvente å finne mye om den slags. Fyrarkiv er ikke stort annerledes enn prestearkiv. Det er de pålagte gjøremål i stillingen som lar seg finne i de offentlige protokoller. For å finne noe om "dagliglivet" ved en prestegård må vi til dagbøker, minneoppgaver, privat korrespondanse og litteratur. Forskjellen er at både presten og prestefruen, kanskje

til og med barna på en prestegård, har etterlatt en mengde private opplysninger om deres liv, mens slike private brev, fortellinger og minneoppgaver er sjelden kost fra fyrstasjonene før de siste tiårene

Statsarkivet i Bergen er ikke helt ferdig med å lage katalogen over fyrarkivene. Men i løpet av vinteren vil denne være klar og lagt ut på nettet i Arkivverkets Felleskatalog. Fyrarkivene ved statsarkivene, kombinert med arkivet fra Fyrdirektoratet og Kystverket, inneholder kunnskap om en svært viktig del av kystkulturen i Norge. Fyrlyktene er automatiserte nå. Fyrbetjentene behøver ikke lenger sende inn opplysninger om vær og vind. 83 fyr er fredet, og er nå kulturinstitusjoner i lokalmiljøet. Kystverket har solgt noen fyr, andre er blitt leiet bort. Fyrmestrene og fyrbetjentene har fått andre jobber innenfor Kystverket, men ikke ved fyrstasjonene. Nytt arkivmateriale skapes ikke lenger ved fyrlyktene langs kysten. En epoke er over, for alltid.

Statsarkivet i Bergen har arkivmateriale fra følgende fyr:

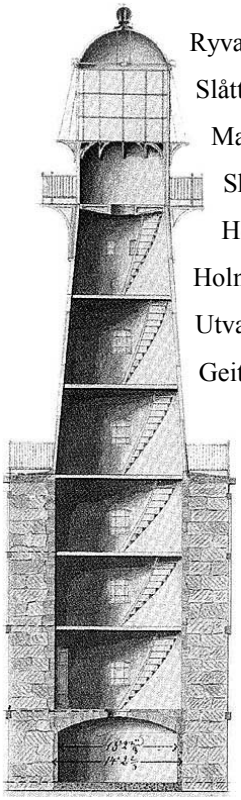

Ryvarden,
Slåtterøy,
Marstein,
Skjelanger,
Hellisøy,
Holmengrå,
Utvær,
Geita,
Ytterøyane,
Stabben,
Kvanhovden,
Hendanes,
Ulvesund,
Skongenes,
Kråkenes.

Gode lenker:
www.kystverket.no se "kystkultur" på menyen til venstre.
www.milostatus.no se "kulturminner" i menyen.
www.fyr.no
www.riksantikvaren.no her kan man søke etter "fyrstasjoner"

Marianne Herfindal Johannessen:

Leiermålssaker i Bergens stift 1660-1669. Del II: Sogn og Fjordane

Ewindwjgs Præstegield

Fortegnelse paa alle som ij Lejermaal Haffver forseet j Ewindwjgs Præstegield, j Nord-Haard-Lehns och yttre Sogns Fogderjer, udj Bergen Huus Stifft beliggende, fra Ny Aarsdagen 1660 til 1668.

Anno 1660

Oluf Jørgensøn oc Lisbeth Mickelsdotter Nødøen, j yttre Sogns fogderje, i Evindwigs Kirckesogn, hafver æctet Hver Andre

Knud Arnesøn Skierjehaffn och Ingeborg Oluffsdatter Randalen, j Guulen Skibrede, hafver æctet Hver Andre

Oluf Hansøn och Anne Christensdotter, Haffver forseet sig udj Præstegaarden Evindvig j min Sl. formands Tid

Anders Jensøn Randal och Anne Mogensdatter Røertvejt j Guulen Skibrede, Haffver ectet Hver Andre

Johannes Siursøn Dale, och Lisbeth Andersdatter Slengesoel i Guulen Skib. Haffver æcted Hver Andre

Giertrud Jensdatter tienendis i Høevigen beretter at en Soldat der hun vaar j fløtning krenckede hender, bleff derpaa publice absolveret Dom. Rogate

Oluff Rasmussøn och Botilde Laaritzdatter Ytre-Brecke j Lavigs Skibrede j yttre Sogns Fogderj, æcted Hverandre

Rasmuss Johansøn Byrckenæs oc Elsebø Johansdatter Røer-tvejt j Guulen Skibrede

Aamund Oluffsøn och Beritte Iffversdatter lille Vas-Øen udj Guulen Skibrede.

Anno 1661

Knud Korsevold en æctemand haffver besoffvet Marritte Mickelsdatter Klock-Øen j Guulen Skib.

Johannes Johansøn Stockevog och Agatte Nielsd. Stockevog j Udveres Skibrede, yttre Sogns fogderj

Clemmet Nielsøn Indre-Øe oc Marritte Endrisdatter Yttre-Øe i forne. Udveres Skibreed och fogderj

Johannes Pedersøn oc Britte Lassesdatter Brossvigen j Lavigs Skibred yttre Sogns fogderj, har Ectet hver andre

Marqvard Rognaldsøn och Magdalene Ellendsdatter Solem, j Lavigs Skibred yttre Sogns fogderj

Tosten Mathisen Eede udj Udværns Skibrede yttre Sogns Fogderj; Qvindis Personens Naffn findis iche antegnet j Min formands Bog; Men menis at hendis Nafn har veret, Karen Oluffsdat-

ter, publice absol. D. Miser. 1664.

Jon Clausøn Molde och Ales Clausdatter Dale j Guulen Skibred, æctet hverandre

Johannes Knudsøn Espeland oc Ingebor Iffversdatter Løe-Land, j Lavigs Skibred yttre Sogns Fogderj, haffver æctet hverandre

Amund Torgersen Brecke och Britte Hansdatter Hougland j Lavig Skibred, loffvede at æcte hin anden, Mens ved døden ere bleffven adskilde

Gregorius Mickelsøn Tvibur-Næss aff Lindaas Gield, och Karen Aslachsdatter Birchenæs j Guulen Skibred i Evindvigs Præstegield.

Erick Andersøn och Dorithe Siursdatter Verckeland j Lavig Skibred, æctet hin anden

Ole Hansøn Noven Agate Olsdatter, j Utværns Skibrede, yttre Sogns Fogderj

Mogens Aslacksøn Nøerdahl, Giertrud Hansdatter Tvejten j Guulen Skibrede.

Anno 1662

Anders Engemaarsøn Liirvijg och Mildrj Johansdatter Atteraas j Ladevigs Skibred j yttre Sogns Fogderj

Torsdagen for DN. Rem. er døpt j Evindvig et U-æcte Barn blef kaldet Christine, faderen sagdis Ejluff Olsøn, Moderen Marithe Mickelsdatter fra Halland effter moderens bekiendelse

Oluf Clausøn Engesætter och Anne Knudsdatter Brecke j Ladvigs Skibrede yttre Sogns fogderj

Peder Knudsøn Indre-Øe och Barbra Knudsdatter j Udværs Skibrede bleff troloffvede och siden døde som siges, j Børnepocker

Mikkel Lie en æctemand och Anne Gutormsdatter Lie j Guulen Skibrede

Britte Pedersdatter Alffveren skyldede paa den døde Guleck Botzdalen, j Ladvijgs Skibrede yttre Sogns fogderj

Lauritz Gulicksøn och Britte Hansdatter Hendricks-Bøe, j Guulen Skibred, haffver æcted Hver andre

Ole Berjesøn Losnen och Sygni Amundsdatter, j Lavigs Skibrede yttre Sogns fogderj

Lasse Torckelsøn Vickum och Solvej Olsdatter j Lavijgs Skibrede

Anno 1663

Ole Hansøn Undalsvijgen och Marithe Mickelsdatter Klockøe j Guulen Skibrede, haffver æctet hverandre

Peder Jørgensøn Raade, och Randej Knudsdatter Botzdalen j Ladvijgs Skibrede

Maggelj Ellendsdatter Ringreid skyllede paa den døde Gulick Knudtzøn Botzdalen j Ladvijgs Skibrede.

Jon Siursøn Brandsdalen och Karen Oluffsd. j Guulen Skibr. Haffver æctet hverandre

Oluff Hermansøn och Anne Hansdatter Næsøen, j Udværes Skibrede yttre Sogns fogderj.

Johannes Aslachsøn och Anne Olsdat-

ter publ. Absolv. DN. Reminis.

Abraham Anthoni Søn æctemand och Anne Mickelsdatter en Enckeqvinde j Huusøen Udværns Skibrede

Thorsten Nilsøn Laagøen och Karen Iffversdatter Laagøen j Udvehrs Skibrede

Halffver Monsøn Vejeholmen och Marithe Hansd. Ladvijges Skibreed, æctet Hverandre

Nils Mogensøn Unneland och Karen Stephensdatter Guulen Skibred, æctet Hverandre

Mogens Amundsøn Hougeland och Anne Lassesdatter j Lavigs Skibred, æchtet Hverandre

Mandagen effter Dn. 9 Trin bleff døbt en Soldaters barn kaldet Anne, faderen kaldis Mathies Knudsøn aff Lands Præstegield j Agerhuus Lehn, Moderen Randej Olsdatter ibidem

Jørgen Andersøn Krackhellen och Barbra Mogensdatter j Udvæhrs Skibrede yttre Sogns fogderj.

Jon Styrkersøn Dumben och Gurj Thoritzdatter Dumben j Udvæhrs Skibrede etc.

Anno 1664

Rasmus Ellendsøn och Ingebor Magnisdatter Sælvjg j Guulen Skibred, æctet hver andre

Jon Andersøn Høe-Vijg, Britte Andersdatter Rambierg, j Guulen Skibred, Nordhordlehn

Johannes Lauritzøn Indre-Oppedal Anne Torckelsdatter Indre-Oppedal j Ladvijgs Skibred, haffver æctet hverandre

Villum Jørgesøn Indrevæhr, och Johanne Mogensdatter Steindal j Udværs Skibrede, æctet hverandre

Karen Olsdatter Ejde, Udværs Skibrede, yttre Sogns fogderj, publice absolv. Dcn. Mis. Supra 61

Oluff Torckelsøn Vikum och Barbra Larsdatter j Ladvijgs Skibred etc, æctet hver andre

Hans Mogensøn Halleland och Gurj Johannesdatter j Guulen Skibred, haffver æctet hverandre

Hans Nilsøn Brimnæs och Ingeborg Pedersdatter j Guulen Skibrede, æctet hverandre

Abel Andersøn Væsallvjgen och Lucia Siursdatter j Guulen Skibrede, haffver æctet hverandre

Oluf Anthons. Soleim, Ragnilde Andersdatter Soleim Ladvigs Skibrede

Anno 1665

Torleff Olsøn Kieldby en æcte-Mand och Ales Hansdatter Tvejten j Guulen Skibred

Mogens Iffversøn Indstefioren en æcte-Mand, och Gurj Johansdatter Indstefioren j Ladvijgs Skibrede

Peder Jørgensøn Raade och Dorethe Peersdatter j Ladviigs Skibrede, æctede hver andre

Unge Hans Oluffsøn Binne udj Kalgraff och Synneve Jensdatter Binne udj Kalgraff j

Udværns Skibrede

Lauritz Torritzøn Kraakevog och Solvej Nielsdatter, æctet hver andre

Knud Jørgensøn Strand och Barbra Haldorsdtr, Stølen jUdværns Skibred, æchte Persoener

Mickell Rasmusøn Saae-Næss och Agate Olsdatter j Ladeviigs Skibrede, æchtede hver andre

Hans Rasmusøn Kulgroff och Sirj Reiersdatter Mokle-Boestad aff Askevolds Gield j

Syndfioords fogderj

Clemmet Andersøn Botnen, haffver besoffvet tvende Skiøger, Britte Olsdatter, och Marithe Amundsdtr Tackle, j Ladvigs Skibrede.

Niels Jonsøn Hougland och Lucia Mogensdatter j Ladeviigs Skibrede yttre Sogns fogderj, æchtet hver andre. ut infra 1668

Gutorm Halfversøn Assem, Giertrud Johannisdatter j Ladeviigs Skibrede

Rasmus Jonsøn Lie och Randj Gudbrandzdatter udj Udvers Skibrede, Haffver æchtet hver andre

Anno 1666

Sigvord Andersøn en Officer under Sogns Compagnie, och Anne Marie Henningsdatter Kuhne, æchtede hverandre

Iffver Endresøn Tundtzberg, Synnyffve Mogensd. Unneland j Guulen Skibrede.

Biørn Stegestrand Soldat och Anne Andersd. Jndrebøe j Ladviig Skibrede.

Jffver Ringrejd en æcte-Mand, och Marithe Ellendsdatter j Ladviig Skibrede.

Bendick Aslacksøn Steens, Marj Oluffsdatter j Gulen SKibrede æchte Personer

Erick Oluffsøn Lie och Ingerj Marcorsd. j Guulen Skibrede

Tosten Hatlejm med sit følge begierede at lade døbe et fattig Mands Barn, sagde sig iche at viide faderens Naffn som skulle vere Huusmand paa Wickum i Wijgs Prg. Moderen kaltis Giertrud

Niels Mogensøn Tackle och Karen Andersdatter j Ladviigs Skibrede, æcte personer

Rasmus Arnesøn Steensund och Brithe Styrkersdotter j Udværns Skibrede j yttre Sogns fogderj, troloffvede Personer

Oluff Siursøn Steendalen, Gurj Mogensdatter j Udværns Skibrede

Peter Nielsøn Oldekalff och Brithe Andersd. Oldekalff j Udværns Skibrede

Mogens Persøn Huusøen och Rachell Knudsd. Huusøen j Udværns Skibrede etc., troloffvede personer

Oluff Rasmusøn Brodtzvigen, Brithe Mogensdotter Rutle j Ladvig Skibrede yttre Sogns fogderje.

Otthe Philipsøn Rutledalen, Ragnilde Thorisdotter j Ladvig Skibrede

Iffver Johansøn Eie och Christj Hansdotter Eie j Udværs Skibrede yttre Sogns fogderje.

Anno 1667

Bendick Matthisen Møllisdalen och Barbra Knudsdotter Møllisdalen, j Ladviig Skibrede

Johans Lauritzsøn Ladvig och Engebor Oluffsdatter j Ladviig Skibrede etc., æcte personer

Oluff Hendricksøn Fibisdahl, och Karen Iffversdatter j Guulen Skibrede

Unge Johanness Lauridtzsøn Ladvig, Karen Hansdotter Ladvig, Ladvig Skibrede yttre Songs fogderje

Unge Hans Oluffsøn Binne 2 gangen oc Synnyfve Andersdotter Kalgraff j Udværs Skibrede

Tosten Lassesøn Engesætter Soldat, och Marithe Johansdotter j Ladvig Skibrede, Ecte personer, haffve forseet sig tilforn

Johannes Lauritzsøn yttre Brecke och Brithe N. yttre Brecke j Ladvig Skibrede

Oluff Oluffsøn och Zitzile Hansdotter Nordgulen, j Guulen Skibrede

Peder Pedersøn och Brithe Iffversdotter lille Vasøen j Guulen Skibrede

Anno 1668

Christopher Søffrensøn och Dorethe Hansdatter Øster-Bøe j Ladvigs Skibrede yttre Sogns fogderj, vare forloffvede, at skulle Ecte hver andre, men døden skilde dem ad.

Albert Andersøn Alværen Soldat, och Synnyfve Olsdatter Alværen, j Lavigs Skibred etc.

Niels Jonsøn Hougland och Lucia Mogensdatter Hougland. Ecte personer ut supra, Ann. 1665

Jon Johansøn Indre-Øe och Sophi Tollacksdatter Indre-Øe j Udværs Skibrede, har ectet hverandre

Mogens Ericksøn Løland Soldat, och Aase Bendichsdatter Oppedal j Ladvig Skibrede.

Anders Andersøn Sande och Barbra Johansd. j Ladvig Skibrede, æctede hver andre

Tollack Hansøn Østerbø, och Giertrud Lauritzd. Indre Oppedal j Ladvig Skibrede och yttre Sogns fogderie, æctede hver andre

Peder Rasmusøn Kidøen, och Maggelj Evindsdatter Grimstad j Guulen Skibrede, har loffved at Ecte hver andre

Iffver Laurtzsøn Søgnefest och Agate Nielsdatter Søgnefest j Ladvigs Skibrede yttre Sogns fogderie.

Ole Johansøn Aatter-Aas och Brønnilde Bastiansd. Bøe, j Ladvigs* Skibred och fogderie, æchte p.

Hermand Olsøn Næss-Øen en Ecte-Mand, och Lisbet Mickelsdatter Næss-Øen, j Udværs Skibrede.

Dette at være een rictig Fortegnelse paa

alle som sig j Lejermaal hafve forseed j forbe.lte Aar, saa vijdt mig nu witterligt er, vidner undertegnede med Haand oc Signet, Bergen den 14 Apr. Anno 1670

Troels Søfrensøn (L.S.)

Wigs Præstegield.

Fortegnelse paa de Personer som udj Leyermaal har væred skyldige, fra An. 1660 til 1669.

Wigs hoffved-Sogn

1660

Skiær-Torsdag absolv. Anders Huusmand udj Berget oc Ane Christophersdaatter Strax ecktende hinanden. paa Apost. Gods.

1662

Dnc. 4 Adv. absolv. Anbiør Johansd. Stadem som beskyldede tvende karle Ole Jonss. Stadem Soldat oc Simen Bendicktsen S. Tryten, der oc begge stode Skriftt. Kongens oc Apost. Gods.

Dnca. 19. p. Trin. absolv. Ole Bendickts. Groff, Marithe Bendicktsdatt. Groff . Ey ecktende hinanden. paa Præstebol. G.

1663

Dnca. Jubilate absolv. Arne Herluffs. Soldat, som nu er i Danmarck oc Ane Olsdatt. som nu er i Danmarck, Aase. Ey eckted. adelig gods.

Festo virid. c: 16. Apr. abs. Lasse Erickss. Tveed, Giertrud Johansd. Tryten Strax ecktende Hin anden. Apostel Gods.

1664

Dnca. Lætare absolv. Ole Arness. Hopperstad, Agathe Olsd. Reffsdal. Strax ecktende Hin anden. Bonde-gods.

Prid. Dnca. XI p. Trin. absolv. Ole Olssøn Hofve Soldat oc Ane J.d. Hofve Ey ecktende Hin anden. Apost. G.

Dnca. 8 p. Trin. absolv. Lars Johanssøn Tryten, Soldat, som nu leffr oc er i Kong. May. Tieniste i Danmarck; oc Ane Ingebrickts.datt. Skerffven. Ey ecktende h.a.

Noch syndede denne samme Lars Joh. anden gang, oc besoff Karen Knudsdatter Skerffven. Ey ecktende h.anden.

Dnca. 19 p. Trin. Absolv. Elling Niels-Søn Hoelstad, Gurov Jensd. Wig-Øe strax ecktende hin anden.

1665

Dn. 8 p. Trin. Abs. Bendickt Ols-Søn Skerffve Soldat, som nu er udj Danmarck, Brite Ols-daatt. Hoelstad. ey ecktende hin anden.

1667

Dn. 3 Adv. Abs. Tolleph Olssøn Hoffve, Ingeborg Pedsd. Følle strax ecktende hin anden. Apost. G.

Arne-fiords Annex

1660

Dnica. Judica absolv. Siur Larss. Nesse, Bornj Polsd. Ey ecktende hin anden. Alle Helgens Gods.

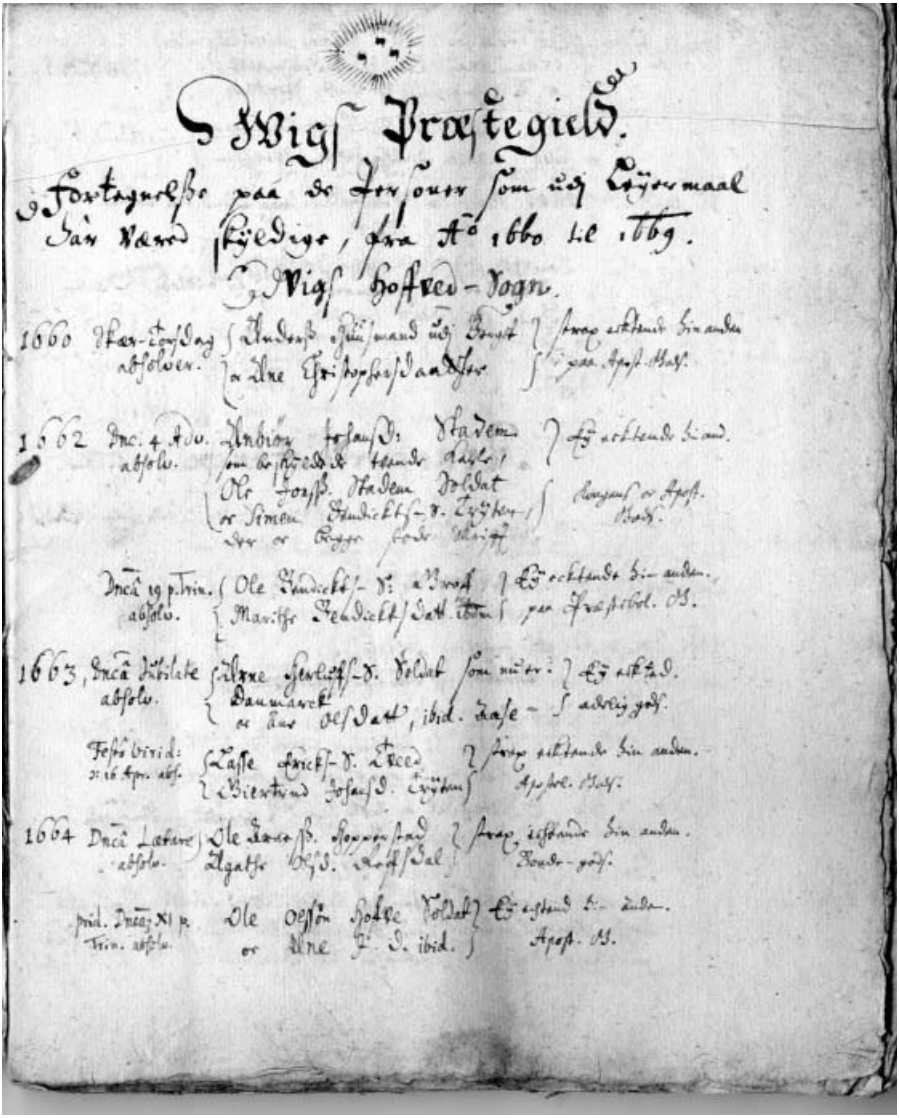

Wigs Præstegield.

Fortegnelsse paa de Personer som udi Leyermaal
dar Vaered skyldige, fra Aº 1660 til 1669.

Wigs Hoffved-Sogn.

1660 Skær-Torsdag absolver. Anders Huusmand udi Bergst or Ane Christophersdaadter — strax ecktende hin anden paa Apost. Gods.

1662 Dnc. 4 Adv. absolv. Anbiör Johansd. Stadem som beskyldede tvende Karle, Ole Jorsd. Stadem Soldat or Simen Gendicktsd. Tryter, der or begge stede Wriff — Eÿ ecktende hin and. Rongens or Apost. Gods.

Dncâ 19 p. Trin. absolv. Ole Gendicktsd. Groff Marithe Gendicktsdatt. ibidem — Eÿ ecktende hin anden. paa Præstebol. G.

1663, Dncâ Jubilate absolv. Arne Herluffsd. Soldat som nuer Danmarck or Ane Olsdatt, ibid. Aase — Eÿ ecktend. adelig gods.

Festo Virid: d: 16 Apr. abs. Lasse Ericksd. Tveed Biertrud Johansd. Tryten — strax ecktende hin anden. Apostel. Gods.

1664 Dncâ Lætare absolv. Ole Arnesd. Hopperstad Agathe Olsd. Reffsdal — strax ecktende hin anden. Bonde-gods.

prid. Dncâ XI p. Trin. absolv. Ole Olsson Hoffve Soldat or Ane J. D. ibid. — Eÿ ecktend hin ande. Apost. G.

Første side av leiermålsakene fra Viks prestegjeld

Dnica. 22 p. Trin. abs. Gulov Olss. Ness Husmand, Torbiør Rasmusd. Strax eckteed hin anden.

1661

Dnc. 2 Adv. abs. Ingeborg Butolphsd. besoffvn aff Trond Joh. Sund Vor Ness. ey eckteed

1662

Dnc. 2 p. Epiph. abs. Brite Olsd. besoffven aff forberørde Trond Joh. Sundv. Soldat, som da paa en Tid stoed skriftt for begge. ey eckteed

Dnc. 2 Adv. abs. Ole Skaffdal en Eckte Mand oc Ane Jensdaatt. ey eckteed. paa Bondegods.

1665

Dnc. 14 p. Trin. abs. Ingeborg Butolphsd. Giedhuus, som nu anden gang bleff besoffen af forbm. Trond Sundvor Ness, Som nu aff en Land-Soldat bleffven en Bodsmand paa Kong. May. Skib, nedreiste til Danmarck. ey eckteed. paa Bonde oc Pbendegods.

1666

Dn. 3 p. Epiph. abs. Aslack Knudss. Røesteen Soldat, Marithe Andersd. Nesse. Eckted hinanden

Dn. 3. p. Epiph. abs. Lasse Johans S. Giedhuus Soldat, Brite Lars-datt. endnu ey eckted hin a.

1668

Dn. Judica abs. Ole Jonss. Sundvor Ness, Brite Andersd. Ness. som ville echte hin anden, oc ere nu troloffvede

Kircke-Bøe Annex

1660

Dn. Qvasimod. stoed skrifft Ane Marqvards-d. Løbøe, besoffven aff Thomes Hardanger, Savmester, som ej stoed Skriftt, Men affløb oc dfor ej Eckt. Borger Gods

Dn. Qvasimod. abs. Knud Ols. S. Sæbø, Mildrj Lassesd. Sæbø, Strax ectende hinanden. paa M. Ped. Gods

Dnc. 13 p. Trin. abs. Jørgen Simens. Sør-Eyde, Ingeborg Lassesd. Sør-Eyde. Eckted

1661

Dn. Septuag. abs. Karen Olsd. Aardal besoffen aff Aslack Ellandss. Aardal som skreffve til kong. May. Baads Mand strax affsejglede, oc derfor ey Eckted hin anden. Paa Hospitals Gods.

1662

Dn. Rogate abs. Johans Snidker, Lisbeth Jensd. Løbøe. strax ecktende hin Anden

Dn. 14 p. Trin. abs. Ole Ericks. Lyde Bøe, Giertrud Larsd. Eckted hver andre. Kircke Gods.

Dn. 2. Adv. abs. Hans Ols-Søn Foss, Ingeleff Olsd. Eckted hver a. i Wademsfiord

1663

Dn. 3. p. Epip. abs. Ole Johanss. Dyrdal, Ane Lassesd. Eckted. paa Bondegods

Festo visit Mar. Thomes Maars-s. Fri

Wig som siden blef Soldat, Marithe Siursd. ej eckted. paa pbende Gods

Dn. VII p. Trin. abs. Siur Lauridtssøn Fri Wig, Barbra Jensd. Løebøe strax ecktende huer andre; paa pbende oc Borger-Gods

Dn. XI p. Trin. Niels Siurss. Mels Wig, Gunilde Steffensd. echtende hinanden. paa Bondeg.

1664

Dnc. Palm. abs. Henrick Mickels-søn Fri Wig, Sirj Jansd. Brecke. Eckted

Festo Protob. Hans Knudss. Skare i Wademsfiord, Cidtzel Jffversd. Brecke. Ecktende h.a.

Dn. 6 p. Trin. Lasse Ols-Søn Drægebøe fra Sundfiord, Synne Ols-Datt. Wadem. Eckted

Dn. 14 p. Trin. Arne Dognaldss. Husmand fra Sundfiord, Brite Olsd. Kirckeb. Eckted. paa Ko. M. gods.

1665

1. Jan. Gregorius Ellands. Rorwig, Ane Iffersd. strax ecktende hin and.

Dnc. Oculi Østen Jonss. Haaland syndende i 3 Leed med Brite Olsd. aff Hæang-fiord. Ey eckted men forvijst.

Dn. 6 p. Trin. Østen Ellands-S. Rør Wig, Marithe Knudsd. Hofland. Eckted strax - paa kar. Tom. Gods.

Dn. 6 p. Trin. Peder Østrem, Eckte Mand, Ingeleff Johansd. Østrem. Hun fra Stædet henvijst

Dn. 14 p. Trin. Peder Tollaks-S. Affs-Ness, Ingeborg Andersd. Hofland. Eckted

31 Dec. Baar Johanss. Marckesætt, Gitlov Olsd. Marckesætt. Eckted huer andre

1666

Dn. 4 p. Epip. Mogens Nielss. Brecke Soldat, Cidtzel Jonsd. Østrem. Eckted h.a.

Dn. Sexag. Ingebrickt Jonss. Løe Bøe, Ragnilde Antonisd. Løe Bøe. Eckted h. paa Kar. Tom. Gods

Dnca. Cantate Ole Sædbiørns-S. Østrems Lie, Gertrud Iffersd. Østrems Lie. Eckted. paa Munckeliff Gods

1667

Dn. XI p. Trin. Tosten Gunderss. Eyde Soldat, nu død, Synneve Anbiørnsd. Østrem. ey echted, Bondegods

Dnca. Reminisc. Henrick Pederss. Wamberoch, Giøe Torsd. Wamberoch. Eckted - kircke-Gods

1668

Dn. Judica Niels Ellings. Indre Berje syndende i 3 Leed med Helge Olsd.

3. Paaskedag - Ingegiær Olsd. Biordal besoffuen aff en Vagant som ej stoed Skrifft - Siur Bysse-Skytter

Øens Annex

1661

Dnca. Sexag. Torgier Anpindss. Linde Soldat, Karj Olsd. Linde. Ey ecktende h.a. Bondegods

Festo Vis. Mar. Johans Ols. Tennefoss Eckte Mand som besoff son egen Tieniste Pige Gertrud N.

Festo Vis. Mar. Synneve Olsd. Hanschov som blef besoffven aff Anders Jonssøn Yttre Tennefoss som strax døde

1662

Dnca. Trin. abs. Lars Colbenss. Qvamme, Halffrj Pedsd. Qvamme. ey echted hin and. paa Bonde G.

1663

S. Hans Tid abs. Butolph Lasses.S. Sand Wig Soldat, som nu er udj Danmark* oc Elsebe Olsd. Sand Wig. ey echted

1665

Dn. 11 p. Trin. abs. Anders Larss. fra Fiærland Soldat oc Ane Iffvrssd. Sæle. ey echted

1668

Dn. Sexag. abs. Magne Butolphs.S. Engen Soldat oc Magdelj Andersd. Engen. ey echted. paa pbendegods

Offuenbemte Consignation, rigtigen, effter Høyeste Øffrigheds Mandat, at være forfattedt paa alle Leyer Maals Sager, i dette Gield, Ved Dag oc datum, Naar de Mig er forekomne; V-ansedt de kunde være Aaret før eller effter undertiden affsonede huos den Verdslige Ræt, helst Kong. May. Fougder, som moxen offr alt dette Steds Gods, tager Bøder, Vidner ydmygeligen

Wig Dnica. XX p. Trin.

Iffuer Ericks-Søn Leganger

M.D.C.L.X.I.X.

Loci Minister i Præposity indigniss

Legangers Præstegield

Rigtig fortegnelse paa alle som sig med Leyermaal har forseet udi Legangers Præstegield udi Sogn fra Ao. 60 till 69.

1661

Jens Anderss. Soldat besoff Ao. 61 Kari Mogensd., som hand siden Echtede. Paa Bondegods

Thore Johans. Tued besoff paa Bispestolens Gods først Ao. 61 Gertrud Andersd. dernest Ao. 63 Synneve Olsd. oc echtede huerchen aff dennem

Jacob Olss. oc Hans Knudss. besoff Ao. 61 paa Allehelgens Gods Ingeborg Arnisd. huilchen Jacob Olss. echtede.

Ole Anderss. Soldat besoff Ao. 61 udi sit Echteskab paa Capitels Gods Brite Hansdtr

Ørgen Jacobs. Soldat besoff Ao. 61 paa Kongens Gods Mildri Pedersdatter som hand echtede

1662

Torsten Tingestad besoff først Ao 62 Mari Eylersd. udi Bøndernis Almending huilchen hand iche Echtede, dernest Ao 66 Sigri Svendsd. ocsaa udi Bøndernis Almending, med huilchen hand nu er troloffvet

Samuel Arnes. Soldat besoff Gertrud Mathjsdtr. paa Præstebolens Gods, huilchen hand ey echtede

David Laurits. besoff paa Klochergaarden Kari Nielsdtr, som hand echtede

1663

Gunder Nielss. besoff Ao. 63 Agat Hansdtr paa Præstebolens Gods, huilchen hand oc echtede

Ole Erichss. besoff Ao. 63 paa Muncheliffs Gods Guri Laurisd., som hand echtede

Rasmus Gulbrandss. Mittun besoff Ao. 63 paa W. H. Cancellers Gods, Anne Jensd. som hand echtede

Christen Biaastad besoff i sit Echteskab paa Adels Gods Ao. 63 Brite Biaastad

Erich Ellings. Henjum besoff Ao. 63 paa Abel Munthis Gods Dorothe Troelsd. som hand egtede

1664

Michel Andbiørns. Soldat besoff Ao. 64 paa Wangsnes Munchelifs Gods Gitlou Endrisd. som hand egtede

Botolph Hatlestad Soldat besoff Ao. 64 paa Bunde Gods Anne Sundfioring som hand iche echtede

1665

Gunder Gutorms. Frønning besoff Ao. 65 paa Abel Munthis Gods Anne Hansd. som hand ey echtede

Ole Ols. Otterjeld besoff Ao. 65 paa Bondegods sin Festemøe som hand nu er vied med

Hans Torbiørns. besoff Ao. 65 paa Bondegods Sigri Rognalds. som hand echtede

Anders Lasses. Lunde Soldat besoff Ao. 65 paa Præstebolens Gods Ingeborg Mogensd. som hand ey echtede

Knud Ols. Tued besoff Ao. 65 paa Bispestolens Gods Ellene Hansd. som hand haffde Echtet, haffde hand till Baasmand ey været udscrefven

Hans Davids. Mittun udi sit Echteskab besoff Ao. 65 paa Bondegods Ingeborg Crispinsd.

Ole Niels. Bruhelle Soldat besoff Ao. 65 paa Præstebolens Gods Gertrud Pedersd. som hand ey echtede

Roggald Jons. Dale oc Anders Ole. Berge besoff Ao. 65 paa Capitels gods Marthe Ols. huilchen ingen aff dem echtede

Anders Hans. besoff Ao. 65 paa Capitels Gods Marthe Andersd. som hand echtede

Siver Endres. Mundal besoff udi sit Echteskab Ao. 65 sin Tieniste Qvinde Guri Andersd.

Erich Sivers. Distad besoff 65 paa Bundegods Lisbet Thoersd. som hand ey echtede

Ole Ols. Rørsæter Soldat besoff 65 paa Adels Gods Kari Simensd. som hand echtede

Anders Johans. Jordal besoff Ao. 65 Kari Hansd. paa Hospitals Gods ,som hand echtede

Ole Rasmuss. Rødbotnen besoff Ao. 65 paa Hospitals Gods Anne Andersd. som hand echtede

Anders Niøs besoff Ao. 65 paa Præstegaarden sin Festemø Lisbet Olsd.

Ole Ols. Bratland besoff Ao. 65 paa Abel Munthis Gods Brite Lauritsdatter, som hand egtede

1666

Anders Iffvers. besoff Ao. 66 paa Præstebolens Gods Brite Andersd. som hand ey egtede

Ole Arnes. Flessie besoff Ao. 66 paa W. Commiss. Hans Hansens Gods Kari Størchersd. som hand egtede

Onæn Hatlestad besoff Ao. 66 paa Bondegods Agat Antonisd. som hand egtede

Lauritz Johans. besoff Ao. 66 paa Abel Munthis Gods Anne Jonsd. som hand egtede

Svend Engels. besoff Ao. 66 paa Kierchens Gods Marthe Jensd. som strax døde

Johannes Jons. Husebø besoff Ao. 66 paa Bundegods Synneve Botolfsd. som hand ey egtede

Siver Botolfs. Hamre besoff Ao. 66 paa Kongens Gods Gertrud Troelsd. Egge som hand egtede

Ole Ols. Husebø besoff Ao. 66 paa Abel Munthis Gods Kari Johansd. som hand egtede

Ole Stephens. Soldat besoff Ao. 66 paa Adels Gods Guri Andersd. som hand egtede

1667

Johannes Mogens. Dræge besoff Ao. 67 paa Bondegods Sigri Olsd. som hand ey egtede

Hoffver Asbiørns. Smidie besoff Ao. 67 paa Præstebolens Gods Anne Rasmusd. som hand ey echtede

Niels Ols. Egen besoff Ao. 67 paa Præstebolens Gods Ingeborg Botolfsd. som hand ey egtede

Baar Knuds. Bøum besoff Ao. 67 paa Abel Munthis Gods Randi Andersd. som hand ey egtede

Gunder Rubberts. besoff Ao. 67, paa Abel Munthis Gods sin tieniste Pige Sophi Hansd. som hand egtede

1668

Lasse Andphinds. besoff Ao. 68 paa Abel Munthis Gods Gertrud Andersd. som hand er troloffvet med

Jon Lauritzs. Biaastad besoff Ao. 68 paa Adels gods Sigri Antonisd. som hand egtede

Peder Botolfs. Husebø besoff Ao. 68 paa Præstegaarden Dorothe Siversd. som hand egtede

1669

Jon Erichs. besoff Ao. 69 paa Peder Rissis Gods Gitlou Michelsdatter som hand oc vill egte

Dette saaledis for mig at være angiffven vidner jeg med egen Haand oc Sigil

Legang den 22. Decemb. 69 Jens Bugge (L.S.)

Sogndals Præstegield

Fortegnelse Paa dennem som sig Med Leyermaal hafver forseet, æchtet och iche æchtet hinanden, udj Bergen-Huus lehn i Sogn, i Sogndals Præstegield, fra Voris Allernaadigste Herris oc Kongis, Konning Frederich den Tredies Sc. Arfve-Regerings Begyndelse 1660, Till Nyt-Aars dag Sidst forleden Udj Nærværende Aar 1669.

Anno 1661

Torger Gertsøn med Karen Abelsdatter, hand Boer paa Velb. Preben Von Ahnens Gaard

Michel Goutesøn, med Karen Erichsdatter. Begge Huusmands Børn

1662

Erich Lauritssøn Qvale, med Anne Carelsdatter Nafverzæter

1663

Johannes Jonssøn En Smedz Søn, Med Marthe Erichsdatter af Frøsvig som da thiente Lauris Slinde

1664

Jens Fimbred med Marthe Røe

Botulph Gutormssøn, med Zitzele Erichsdatter Som da thiente Erich Ølmeem de æctet Hværandre

Erich Selseng med Birgitte Lauritz datter Bacche Hand loved at æchte Hinde men Hun dødde

1665

Erich Selseng med Marthe Haldorsdatter

Omund Jonssøn, med Anne Arnesdatter, En Husmands datter af Søstrand, da thiænendis Anders Øfrethuun

Elling Cnudssøn En Husmands Søn, med En Pige af Sundfiord ved Navfn Elen

1666

Lauritz Fladeland, med Ragnilde Andersdatter Uglom

Elling Cnudssøn med En Tiggers datter ved Navfn Anne

Anders Laurissøn Fosse, med Synneve Olufsdatter, disse tvende lofved at æchte Hinanden men Hand dødde

Christen Michelsøn Ruggezæter, med Ingeborig Jensdatter Brath

1667

Lauritz Erichsøn Flogim, med Guri Johannesdatter En Husmands datter

Anders Pederssøn Scheldumb med Anne Olufsdatter Øre

Niels Michelssøn Fardal med Anne Rasmusdatter En Husmands

Lauritz Olufssøn Fogdens dreng med Aase Arnesdatter

Pitter Pitterssøn med Synneve Arnesdatter Hand æchtede Hinder

Cnud Omundssøn Lherumb, med Birgitte Olufsdatter Disse æchtet Hvær Andre

1668

Anders Pederssøn Skeldumb Sjri med Olufsdatter En Husmands

Rognald Torgersøn Gerumb med Zitsele Ifversdatter

At Dette er En Richtig Fortegnelse, Som For-bemeldt er, Saavit Jeg effter Min Sal. Fader Hafver fundet af hannem antegnet, och Hellers Siden Jeg Kom udj Embedett Succiderede, Testerer Jeg med Eegen Haand, och undertrychte Signet. Sogndals Præste-Gaard Aalen, 1669 den 27 Octobris

Peder (L.S.) Pedersøn V.

E.H. ph.

Hafsloe Præstegield

Fortegnelse paa dennem, som udj Haffsloe Gield ere komne Vdj Lejermaall fra Ao. 1660. Indtill Nyttaarsdagen 1669.

Anno1663

Erick Biørnsøn Eckum er affrømpt

Rasmus Asbiørnsøn Eckum

1664

Anar Siursøn Baten

Jørgen Guldbrandtzøn Baadsmand

Poffvel Tronsøn Soldat

1665

Oluff Pedersøn Kieringnæs Soldat

Knud Matthisøn Lemmecken

Tolleff Haldorsøn Baum

Hermund Jffversøn Soldat

Johans Oluffsøn Soldat

Erick Oluffsøn er under Odnes gaard Soldat

Lasse Vallacker Baadsmand

1666

Maar Oluffsøn Soldat

Johans Oluffsøn Øffrebøe

Erick Iffversøn Skærve Soldat

Johans Jensøn Siøtun

Johans Simensøn Baadsmand

Siur Johansøn Røg Soldat

Tolleff Baarsøn Soldat

Oluff Jonsøn Skeebinder

1667

Ingelbret Hermundsøn Alme

Søffren Skomager

Trolsdatter i Solvorn er och besoffved, Hvis Barnefader mig icke ennu er fuldkommeligen beviist, Om hun haffuer beschyldet, necter det for mig. Hun er affreist thill Byen.

Fortegnelse paa dennem, som haffver forseed sig, och dog Ville eller haffue ected hin anden

1660

Johans Oluffsøn Marem

1661

Oluff Oluffsøn Jellen

Hendrick Mortensøn Solveren

1662

Jens Rasmusøn Eckum

Anfind Narvesøn Lae

Iffver Pedersøn Morcken

1664

Narve Lauridtzøn Hilleren

1665

Samson Axelsøn er under Odnæs gaard

Tron Torgieldsøn Vnder Odnæs Soldat

Ellend Jettmundsøn Oppem

Johans Knudtzøn Flaatten er affdragen

Jon Jonsøn Jampt Soldat

Elluff Nielsøn Soldat

1667

Anders Andersøn er under Odnæs gaard

Rasmus Tolleffsøn Kraagen

Johans Rasmusøn Synnesund

Æspen Søffrensøn Hollsætter

1668

Olluff Ericksøn Eckum

Fortegnelse paa dennem Vdj Ecteskab haffue forseed sig

1663

Lauridtz Mickelsøn Raaem

1664

Knud Heggestad

1665

Erick Tostensøn Venge

1667

Poffvel Aannesøn Lunde

Denne at være en Rictig fortegnelse paa dennem som ere komne Vdj Lejermaall Testerer

Hans Alstrup Pofvellsøn

Egen Haand (L.S.)

Lusters Præste-Giældt

Fortegnelse, Paa dennem, Hvilcke fra Kong. Mayts Arff-Regerings Begyndelse 1660, Och thill Nydt aars Dag Sidst forleeden 1669, Sigh Her J Lusters Præste-Giældt, Medt Obenbare Leyermaall Haffver forseet, Och det hoes Meenigheden Offentlig tepreceret, Och derfoer Aff Mig, Ratione Officy, publice Exe absolverede.

Anno 1660

Den 5. February Absolveret Christopher Ashlesøn och Joran Gundersdtr paa Sørejmsgaardt for Leyermaall, førend de bleffue Echte-Viede

Den 15. February Absolveret Baar Olsøn och Maritte Torsdaatter, da Tienendis paa Tandle, Och Siden copulerede

Den 26. Augusti Absolveret Jørgen Sauge, och Maritte Johansdatter J Fortuns Annex, for Leyermaall, førende de

bleffue copulerede

Den 7. Octobris Absolveret Tolleff Elluffsøn Ljen En Eckte-Mand, for Leyermaall medt Sirj Torgersdtr (som ochsaa den 28 ejusdem stoed Skrifft) Mens formedelst de Vare Slecht, bleffue de begge Leenet forviste

Den 14. Octobris Absolveret Ingeger Michelsdtr som Beskyldede David Savgemester, Mens for dene hendes Tredje forseelse, bleff Hun Kagstrøgen

Den 9. Decembris Absolveret Knud Peders. och Agathe Polsdtr Indre Krogen, for deris Leyermaall, Och Hand er dødt kort der Effter

1661

Den 27. Januar Absolveret Baar Persøn och Maritte Knudsdtr Tandle, Hvilcke Samme Dags bleffve Troloffvede Och Siden copulerede

Den 10. Februar Absolveret Siur Knudsøn Brumme, och Barbra Findsdtr (Som den 5. Januar Vore copulerede), for hun kom for thilligt

Den 17. Mart. Absolveret Dorethe Styrchersdtr, aff Olluff J Aasen (Som och den 25. ejusdem stoedt Skrifft), Besoffven

Den 17. Mart. Absolveret Karen Johansdtr, Som angaff Sin Huusbond Østen Øffre Ness En Enche-Mand (som och er absolveret) for sin Barnefader

Den 3. Juny Absolveret Thoer Johans. Mørdøllen, och Ingeborgh Anbiørnsdtr for leyermaall førend de bleffve copulerede

Den 28. July Absolveret Erich Johans. Møen for leyermaall medt Trudbær Reyersdtr som den 15 Septemb Næst Eftter bleff absolveret

Den 11. August Absolveret Botolph Johansøn och Karen Erichsdtr Kjlen, hvilcke Nestfølgende Den 1. Novembris bleffve copulerede

Den 29. August Absolveret Erick Ericks. Bellenbergh och Botell Siursdtr for hun kom for tillig, och Ere Nu Eckte-folck

Den 8. Decembr Absolveret Gurj Siursdtr Flaahammer, Som angaff Casper Christensøn for sin Barnefader; mens hand afff Sorenskrifveren bleff frikiændt

Den 15. Decembr Absolveret Arne Johansøn Backen En Knæcht for Leyermaall

1662

Den 27. Marty Absolveret Elling Endres. Boelstadt, En Echte Mandt, som besoff Sin Pige Berette Johansdtr, och hun der Dræbte Barnet, bleff Rætted, - den 21. Marty, Seenist forleeden, Och Hand bleff idømt Landflycktigh

Den 28. Marty Absolveret Christen Pers. Øffreskaar for Leyermaall I Sitt Eckteskab, medt Maritte Fredrichsdtr Som den 20. April och Saa stoedt Skrifft, da Vnder Soreimsgaardt Vgedags thienere

Den 6. April Absolveret Baar Pers. Raaum, aff Karen Johansdtr for Leyermaall angiffven

Den 4. Mai Absolveret Davidt Jørgens. Saugemester, och Ingebor Olsdtr, Nu Eckte-folck, for hun kom for Tilligh

Den 29. Mai Absolveret Ingeborgh Pedersdtr, aff Laritz Pedersøn En Echte Mand Hvilcket vare hans Tredje forseelse, Som och brødt Fengeselet; Men hendis anden forseelse, besoffven

Den 2. July Absolveret Joen Jonssen Bøe for Leyermaall med Gunilde Narvesdtr, som och den 20. ejusdem bleff absolveret

Den 14. Septembris Absolveret Anders Biørnsøn Vinjem, och Ingeborg Larisdtr, da throeloffvede, och Nu Echte Personer, for deris Leyermaall

Den 1. Novembris Absolveret Knud Andersøn och Maritte Knudsdtr paa Søreimsgaardt for Leyermaall

Den 2. Novembris Absolveret Synefve Siursdtr, Som angaff Arne Backen En Knæcht for Barnefader, hvilcket hand aldeles Benæcktede, Och forsvoer aldrigh medt Hende Nogen Lætfærdighedt, adt haffve Brugedt

Den 23. Novembris Absolveret Hermund Engelbrichtsøn Skagem, och Sirj Johansdtr for Leyermaall, førende de blefve Echte-Vjede, Och Handt hafver Været En Knæcht

1663

Den 1. January Absolveret Laris Torgersøn paa Rønnøe, En Knæcht, som haffde besoffvedt Ingeborgh Pedersdtr, Och Siden hver Andre Echtedt

Den 25. January Absolveret Christen Lars. Tandle och Synefve Polsdtr, aff Hand besoffven, dog Siden Echtedt En anden

Den 12. Aprilis Absolveret Knud Tostens. Espe, En Knæcht aff Justedallen, och Magdelj Engelbrichtsdtr Vjgedallen, Som Hand Siden Ecktede

Den 12. July Absolveret Johans Niels. Sovge for Leyermaall med Ragnildt Olsdtr, Som och den 26. ejusdem bleff absolveret

Den 29. Septembr. Absolveret Poll Asbiørns., En Knæcht, och Agathe Polsdtr aff Krogen, for Leyermaall, førend de Echtede hin anden

Den 25. Octobris Absolveret Knud Mogens. Ejde och Maritte Engelbrichtsdtr for Leyermaall førend de bleffve copulerede

1664

Den 28. February Absolveret Peder Joensøn HammerSlott, och Karen Axelsdtr, for Leyermaall førend de ere komne I Eckteskab

Den 28. February Absolveret Tolleff Iffversøn, En Tiener paa Sørejmsgaardt, for Leyermaall medt Anne Olsdtr, Som och Er bleffven absolveret

Den 6. Mart Absolveret Peder, Anders Kiøbmands Søn, En Knæcht, och Karj Erichsdtr, for Leyermaall, førende de bleffve Echte-Vjede

Den 3. Aprilis Absolveret Hendrich Tolleffsøn Skomager, thill Baasmandt Udskrefven, och Karen Nielsdtr, for

Leyermaall, førende de Vaare copulerede

Den 24. July Absolveret Arne Johans. Backen, En Knæcht, och Sisselle Nielsdtr Boelstadt, for Leyermaall førende de bleffve EchteVjede

Den 11. Septembr. Absolveret Oluff Larissøn och Ingerj Erichsdtr, Nu boende paa Souge, for Leyermaall, førend de bleffve copulerede

Den 18. Decembr. Dnica. IV. Adventus Paa Dalle, publice absolveret Joen Joensøn Bøe, da paa Fortun, En Knæcht, Och Gunilde Narfvesdtr Otthem, for deres anden forseelse medt Leyermaall

1665

Den 25. Marty Absolveret Alff Andersøn paa Sørejmsgaardt och Ellen Dirichsdtr, for Leyermaall for Troeloffvelsen, Och Hand Siden thill den Kongelig Skibs Flode er Vdskreffven, och der dødt

Den 4. Mai Intil Ascensionis, christnet Ett u-Echte Drengebarn, Vedt Nafn, Hendrich, Faderens Naffv angafvis Være En Ved Contoret, Naffnlig Herman Jørgensøn, Moderen Vaar Dorethe Johansdtr Lestingh paa Kongens Gade J Korskircke Sogne Udj Bergen

Den 16. July Absolveret Knudt Anderssøn paa Sørejmsgaardt, Och Ingerj Larisdtr Ottem, for Leyermaall førendt de, den Nesten, anden Julle-Dagh, bleffve copulerede

1666

Den 14. January Ere Peder Svensøn och Maritte Johansdtr, publice Absolverede for deres Begagne Leyermaall, Och Hand der Effter, bort Rejst thill Fiskerjett J Findmarcken

Den 29. Aprilis Absolveret Niels Mogensøn Svangstun, En Knæcht, och Gertrudt Torbiørnsdtr, for Leyermaall før de bleffve copulerede

Den 20. Mai Absolveret Hans Endresøn Myckrj och Maritte Pedersdtr for Hun kom for Tilligh

Den 4. Juny Absolveret Susanne Christensdtr paa Sørejmsgaardt, aff Simen Hansøn paa Sørejmsgaardt, En Knæcht, (Som och bleff Nedsendt at Tiene paa Kongens Skib) besoffven

Den 12. August. Absolveret Olluff Olss. Hovckeberg och Gertrudt Andersdtr, hver andre Beslechtede for Leyermaall, hvorfore de begge, paa Nogle Aar, bleffve Leennet forvjste

Den 12. August. J ligemaade Torbiørn Tolleffsøn En Knæcht och Ranvey Johansdtr Backen, for deres Leyermaall, absolveret

Den 18. August. Absolveret Knudt Christophersøn Nedre Lindgiærdt, Och Inger Biørnsdtr, for hun kom for tilligh

Den 14. Octobris Absolveret Tolleff Olsøn Ljen, och hans Qvinde, Anne Michelsdtr, for hun kom for tilligh

Den 11. Novemb. Absolveret Maritte Joensdtr Bøe, aff Endre Larisøn En Knæcht, (Som och Er absolveret, Och thill Kongens Skib, Ned Sendt) besof-

fven

Den 2. Decembr. Absolveret Arne Arnesøn och Gertrudt Olsdtr Tringeborgh, for hun komb for tilligh

Den 2. Decembr. Absolveret Erick Simens. Lermoe och Chirsten Joensdtr for deris Leyermaall, Som Icke Endnu har Echted hver andre

Den 9. Decembris Absolveret Anfin Narfvesøn Otthen och Ragnild Botolfdatter Sande for Leyermaall, førend de bleffve copulerede

1667

Den 27. January Absolveret Christen Dirichs. Øffrebøe och Maren Torbiørnsdtr Aaberg, for Leyermaall, førend de bleffve copulerede

Den 27. January Absolveret Laritz Torgersøn Tandle, Och Ingeborg Pedersdtr, for Leyermaall

Den 2. Juny Absolveret Arne Johanssøn Backen, En Knæcht, och Sisselle Nielsdtr, for hun komb for tilligh

Den 2. Juny Absolveret Sophj Andersdtr, aff Sin Feste-Mandt Torchildt Skomag. En Gesfrjder Under compagniet Besoffven, Som Och Sielff derfore er publice absolveret, Och Siden Sammen copulerede

Den 2. July Absolveret Haldor Olsøn En Knæcht, och Astrj Nielsdtr Ness, Nu Echtefolck, for deris Leyermaall førend de blefve copulerede

Den 25. July Absolveret Ellj Rasmusdtr I Langen, besofven aff Laris Dulsvigen En Echte-Mandt hvilket vaar hans anden I Sit Eckteskab, forseelse, Som Sigh Icke Endnu thill absolution hafver fremstilledt, Mens berettis Være bortreyst

Den 15. Septembris Absolveret Torbiørn Persøn, for Leyermaall, medt Chirsten Ifversdtr Høyem, Som och Er blefven absolveret

1668

Den 16. February Anders Haagensøn Qvind Elfven paa Hovckeberg och Gertrudt Pedersdtr for Leyermaall for deris Bryllup

Den 29. Marty Absolveret Asbiørn Reyersøn Myrkrj och Karj Erichsdtr, Nu Eckte Personer, for Leyermaall for Tjden

Den 26. Aprilis Absolveret Peder Thommessøn Høyem, och Beritte Hoffversdtr, hans da Echteqvinde, for Hun kom for thilligh

Den 3. Mai Absolveret Haraldt Anders. Raaumb da En Knæcht, for Leyermaall medt Elj Ellufsdtr, dogh offentlig benæcktedt adt være hendes Barnefader, Endog Jeg Hannem det alvorligen, (Under forbandelsens straff) forholdt, Och er forbemte Ellen den Nestfølgende 18. Octobris, absolverit

Den 14. Juny Absolveret Chirsten Pedersdtr Valle, Sal. Nielsis Efterlefverske, for Leyermaall I hendis Encke-Sæde, medt Johans Nielsøn Eydt, En Knæcht, Som och den 24. ejusdem. Er derfore absolverit

Den 29. Juny Absolveret Arne Ols. Birckesljen, En Knæcht, Och Karen Johansdtr, for Leyermaall medt hver andre

Den 16. August Absolveret Oluff Ols. Hovckebergh och Luckretz Engebrichtsdtr, for Leyermaall, førend de bleffve Echte-Vjede

Den 25. Octobris Absolveret, forsk. Oluff Endresøn Yttrey, och Botilde Knudsdtr Bierck, Nu boende J Lien, for Leyermaall for deris Copulation

Den 25. Octobris Absolveret Endre Nielssøn Boelstadt, En Knæcht, och Maritte Johansdtr Backen, (hvilcke Icke Endnu Ere komen I Eckteskab) for deres begangne Leyermaall

Dette adt Være en Richtig Vdskrift, ex Actis Ecolesiasticis Luhtrensium, Paa dennem Som der J findis fra Anno 1660 och Indthill 1669, Sig medt Obenbare Leyermaall, adt haffve forseet, Och derfoer publice Ere bleffue absolverede, testatur Pastor Loci, Sigillo Manuf. Sub. Scripta. Perscriptum Dalle, Ipschis Nibus? Octobris 1669.

(L.S.) Magnus Jonatis Scanchius, Past. Lustersis suapti manu.

Lærdalls Præstegielld

For Leyermaall publice absolverede, Siden Anno 1660,

Borgenn

Ved Marj-Stuffven

Ao. 1663, d. 12. Trin. Lauritz Oellsøn och Anna N., Iche Echted

Brii-Øenn

Ao. 1664 d. 26. 9bris Hans Knuds. med Sigrj Ingebrichtsdtr

Biørager

Ao. 1667 Ole Heljesøn tvende gange med Anna Jørgensdtr, Iche Echted

Øffre Hægg

Ao. 1667 d. 24. Trin. Mogens Torgiersøn, med Brite Iffversdtr, Echted

Toffte

Ao. 1667 d. 19. Trin. Ole Toffte, for Hoer med Synneve Ingebrichtsdtr

Hoffland

Ao. 1664 d. 8. Trinit. Lasse Oells. med Ragnilde Ingebrichtsdtr, Echted

Ao. 1664 d. 8. Trinit. Aagrjm Heljesøn med Anna Jonsdtr, Echted

Eggumb

Ao. 1665 1. Epiphan. Effvind Heljesøn oc Synneve Ingebrictsdtr, Iche Echted

Berge

Ao. 1667 Dnica. Rogat. Iffuer Lassesøn med Gertrud Hansdtr, Echted

Aasenn

Ao. 1663 Knud Aasenn, for Hoer med Cicilie Gubbe

Hattleberrig

Ao. 1661 Dnica. Qvasimodogenitj Knud Sjursøn oc Synneve Ingebrichsdtr, Iche Echted

Traum

Ao. 1664 d. 26. 9bris Nills Aslesøn och Ingebor Aslesdtr

Ao. 1664 d. 26. 9bris Ole Andersøn med Gurj Aslesdtr, Echted

Neffuer Loo

Ao. 1666 d. 24. Trin. Thoer Aamunds. med Ingerj Ingebrichtsdtr, Echted

Nedre Hægg

Ao. 1662 Dca. Qvasimodogenitj Aamund Iffuers. Oc Ingebor Aslesdtr, Iche Echted

Eggumb Jello

Ao. 1668 d. 1. 9bris Thore Anphins. for hand haffde besoffvit en Pige for hans Echteschab, Och dend samis Søschindebarn i sitt Echteschab. Var bortrømtt i atten Aar, komb igien och fich Fougdens pardon Høsten -68

Lærdall

Sælltuun

Ao. 1666 Die Sctorum Oium Allff Oellssøn med Ljsebett Iffuersdtr. Echted.

Moo

Ao. 1661 Die Ascens. Knud Midt Bøe med Hellga Volld. Echted.

Ao. 1664 Svartt Erich med Sigrj Christophersdtr. Echted.

Ao. 1661 d. 4. Epiph. Johans Oells. Halljng oc Johanna Ingebrichsdtr. Iche Echted.

Raa

Ao. 1663 Joen i Vjndedalen med Liffv Thomisdtr. Echted.

Øffstebøe

Ao. 1663 Lauritz Sjursøn med Marita Johansdtr. Echted

Ydstebøe

Ao. 1666 d. 14. Trin. Bronjull Lassesøn oc Anna Erichsdtr. Iche Echted

Grøtum

Ao. 1662 Anders Schomager med Marita Johansdtr. Echted

Øffre Volld

Ao. 1666 Dca. Miseric. Knud Bjørnsøn for Hoer med Marita Thorsdtr

Nedre Volld

Ao. 1664 Dca. Miseric. Ola Johans. med Anna Iffuersdtr. Echted

Ørenn

Ao. 1668 Dca. Miseric. Hole Brita for (som Hun siger) Styrmands Knud. Iche Echted

Ærdall

Birchumb

Ao. 1664 d. 2. Pentec Lille Torbiørn och Ingerj Frach. Iche Echted

Hellelannd

Ao. 1662 Die Purif. Mogens Pederss.

Sæll och Anna Arnesdtr. Iche Echted

Sæ-bøe

Ao. 1668 d. 5. Trin. Niells Ellends. med Ingebor Mognsdtr. Echted

Lærdall dend anden Side

Stødnum

Ao. 1663 d. 1. Adv. Christopher Siursøn och Marita Kiønnes. Iche Echted

Ao. 1662 Joen Brattegiærr oc same Marita Kjønnes. Iche Echted

Øye

Ao. 1662 Die 5 Mich. Niells Niells., och Anna. Iche Echted

Hundøre

Ao. 1662 Die 5 Mich. Hans Schaffer med Barbra Aslesdtr. Echted

Ao. 1662 Anders Ougenss., med Gertrud Pedersdtr. Echted

Ljøssnumb

Ao. 1663 Dca. 9 p. Trin. Beroo Thommissøn med Marita Oellsdtr. Echted

Souge

Ao. 1663 Die Purific. Erich Souge, for tollff aars Hoer med Cecilie Gubbe

Aardalls Sogen

Seimsland

Ao. 1661 Ole Jonsøn med Christj Aamundsdtr. Echted

Ao. 1661 Ole Vamp med Cicilie Aamundsdtr. Echted

Seimb

Ao. 1665 Dca. Reminisc. Nills Anders. Nedre Qvamme oc Brynnild Bothilldsdtr. Iche Echted

Ao. 1666 Die. Palm. Ole Johannssøn med Randj Michellsdtr. Echted

Aspreimb

Ao. 1668 Ole Johannssen med Guro Tørrisdtr. Echted

Dallager

Ao. 1664 d. 22. Trin. Siur Lauritzøn H. Trulls Syllffuerensd. Iche Echted

Legrey

Ao. 1666 d. 5. Epiph. Siur Oells. Nundall, med Anna Oellsdtr. Echted

Hofflannd

Ao. 1661 Dca. Judic. Indre Oells. med Brite Pedersdtr. Echted

Ao. 1663 Dca. Trinit. Johans Knudsøn och Vallders Karj. Iche Echted

Ao. 1665 Dca. 1. Advent. Knud Jonssøn med same Vallders Karj. Echted

Huulenn

Ao. 1665 Dca. Palm. Trond Haallffuarssøn med Brita Iffversdtr. Echted

Nunndalenn

Ao. 1667 Haaffuar Oellss. med Synneve Aamundsdtr. Echted.

Aabøle

Ao. 1665 d. 1. Advent Siur Christophersøn med Anna Endrisdtr. Echted.

Mittuunn

Ao. 1665 d. 1. Advent Knud Erichsøn med Anna Svensdtr. Echted.

Ørenn

Ao. 1668 Dca. Rogate Ole Svendsøn med Marite Christophersdtr. Echted.

Vætte

Ao. 1665 Dca. 3. Trinit. Arne Iffuersen och Christj Anphindsdtr. Iche Echted.

Aabøle

Ao. 1668 D. 22. Trinit. Ole Knuds. med Brite Erichsdtr. Echted.

Nattvjgenn

Ao. 1668 D. 2. Natal. Tormoo Steinss. for forseellse begaaen i Vangs Sogen i Vallders, for sær aarsager bevillgit. Sagen er iche soenitt, dett Jeg Veed.

Dette saaledis forfattedt, efter Høyeste Øffrigheds befalling, saa vjtt som annoterit befindis eller efftertenchis kand, Skall i sandhed befindis;

Her hoes i sær att achte, att formedlest her er saa megit jndmængit godtz, mesten i huer gaard, Saa att Somme haffue femb eller Sex Eyere, alle Byxlende, da kand iche Vell Specificeris egentligenn, paa huis godtz, forseellsenn er scheed, derjmod er generaliter att merche, att udj gandsche Lærdalls Præstegielld, er Ingen Som haffuer nogen Sicht eller Sagefalld, uden Kongl. Majst. Alleene;

J lige maade er at achte; att de som haffue Echted hjnn Anden, ere ichon komne ljdet for tjlig, j heenseende till deris Copulation.

Att Jeg iche haffuer fått alltt, aar efter aar, men gaard efter gaard, er scheed, att mand kand finde altt for sig smucht Ordine, med diss bedre Magelighed;

Dette saaledis att Være i Sandhed, bekiender och bekreffter Jeg, med egen Haand och Segell.

Ex Lærdalls Præstegaard d. 7. Octobris Anno 1669

Uurlands Præstegield

En Rictig Consignation, (eftter Kong. Mayts. Naadigste Mandat) paa dem som med Lejermaall haffuer pecceret her udj Uurlands Præstegield J Sogelehn under Bergenhuus.

Anno 1662

Anders Cnudsen, Giertrud Ørjensdtr. Dnica. Oculi absolverede. Er schiedt paa Præstebolens Godtz till Korskircken udj Bergen

Anno 1664

Haldor Ollsen, Kirsten Cnudsdtr. Effter absolution, Dnica Reminiscere till Ecteschab copulerede. Er schiedt paa Bunde godtz.

Lauritz Joensen, Berritte Mickelsdtr. Dnica 17 post Trinit. till Ecteschab Copulerede. Er schiedt paa Bunde godtz.

Anno 1665

Erich Siffuersen, Marrite Torrisdtr Dnica 3 post Trinit. effter absolution till Ecteschab copulerede. Er schiedt paa Apostels godtz.

Olle Andersen, Astri Nielsdtr. Dnica. 5 post Trinit. absolv. Er schiedt paa Bunde godtz.

Anno 1667

Elling Ollsen, Ragnilde Ollsdtr. Dnica Lætare absolv. Er schiedt paa Præstebolens Godtz her ibidem.

Solffui Arnoldsdtr, Dnica Lætare absolv. Er schiedt paa Præstebolens Godtz her ibidem.

Dette med Sandhed befindis och med egen Hand bekrefftis

Actum Uurland den 5 Octobr.

Anno 1669

Heinrich Reyersen

Thandl P.L. (L.S.)

Neste side:
kongebrevet som danner grunnlag for de bevarte listene over leiermål i Bergens stift.

ISSN 1501-4436

1669

Nr. 2

Friderich den Tredie af
guds Naade Danmarchis Norgis
Wendis ah Gottis Koning, Hertug
udi Slesuig Holsten, Stormaren ah
Ditmerschen, Grefue udi Oldenborg
ah Delmenhorst.

Voris Naadigste Villie ah befahling er, at du strax
tilholder Prousterne udi Bergen stigt, til at Jud-
schafe af samptlige Præsterne under deris Proustie
En rigtig fortegnelse paa alle som sig udi en huer
deris Sogen, baade udi Kiøbstederne saauelsom paa
Landet, i Leyermaal hafuer forseet, fra deme Voris
Arfue Regierings begyndelse Aº 1660. til Nyt
Aars dag sidstafforleden udi Neuerende Aar, Spe-
cificerendis derhorst, huor mange af dennem der
söden hin anden hafuer Tiltet, alt under Visse
dag ah dato naar det er skeed, saauelsom ah huo
ah paa huis goedtz, enten Voris eget eller andris
det er forfalden, ah samme fortegnelse under
deris Haand ah Seigel dig forsnarligen Vtfortöfuit
at tilskrife, Som du uden ophold igien udi Voris
Skatkammer hafuer at frembsende, ah dig her efter
Underdanigst at Retter, Schrefuit paa Voris
Kongl. Residentz udi Kiøbenhafn den 9 Julij
1669.

Under Vort Signet.

Rudens

Postadresse:
Statsarkivet i Bergen
Årstadveien 22
5009 Bergen

Tlf: 55965800

epost: statsarkivet.bergen@arkivverket.no
digitalarkivet@arkivverket.no

Internett:
http://www.arkivverket.no/bergen/om.html
http://www.digitalarkivet.no/

Bergensposten utgis av Statsarkivet i Bergen
Ansvarlig redaktør: Yngve Nedrebø
Layout: Tom Myrvold
Trykk: Statsarkivet i Bergen

Tidligere utgitt i denne serien:

1998

1999

2000

2001

2002

2003

1/2004

2/2004

1/2005

2/2005

3/2005

1/2006

2/2006